

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Факультет банківського бізнесу
Кафедра банківського менеджменту і обліку

СПЯК Анна Мирославівна

Діяльність банків на ринку фінансових послуг України

спеціальність: 072 – Фінанси, банківська справа та страхування
магістерська програма – Банківський менеджмент

Магістерська робота

Виконала студентка групи
ФБМм-21
А.М.Спяк

Науковий керівник:
к.е.н., доцент В.О.Ткачук

Дипломну роботу допущено
до захисту
«__»_____2018 р.

Зав. кафедри банківського
менеджменту та обліку,
д.е.н., професор
Луців Богдан
Любомирович _____

ТЕРНОПІЛЬ - 2018

ЗМІСТ

ст.

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ	
1.1. Ринок фінансових послуг України: сутність та організаційно-правові засади функціонування.....	6
1.2. Місце та роль банків на вітчизняному ринку фінансових послуг.....	18
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПРАКТИЧНИХ АСПЕКТІВ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ	
2.1. Аналіз кредитно-інвестиційних послуг вітчизняних банків.....	31
2.2. Ринок депозитних послуг банків: стан та тенденції розвитку.....	42
2.3. Послуги з розрахунково-касового обслуговування клієнтів банків в контексті застосування новітніх банківських технологій.....	52
Висновки до розділу 2.....	60
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ	
3.1. Розвиток системи регулювання ринку фінансових послуг України.....	61
3.2. Сучасні тенденції розвитку вітчизняного ринку банківських послуг в умовах економіки.....	73
Висновки до розділу 3.....	81
ВИСНОВКИ.....	83

ПЕРЕЛІК

ВИКОРИСТАНИХ

ДЖЕРЕЛ.....90

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Важливу роль на ринку фінансових послуг відіграють фінансові посередники, які є ключовими фігур на всіх сегментах ринку. Головне призначення фінансових посередників визначається спроможністю фінансувати економічну діяльність і в кінцевому результаті забезпечити ефективний перерозподіл капіталу в суспільстві. Формування ринку фінансових послуг в Україні та перспективні завдання розвитку економіки країни висувають нові вимоги до стійкості і масштабів функціонування банків як основних учасників фінансового ринку.

Модель фінансового посередництва в Україні є банкоорієнтованою, що зумовлено внутрішніми процесами перетворень в економіці. Банки відіграють домінуючу роль як розробники фінансових інновацій. Унаслідок цього сформувалася система фінансових посередників, особливість якої – перевага банків над небанківськими фінансовими установами. При цьому банки домінують як за сумою сформованих активів, так і за кількістю і різноманітністю фінансових послуг. Розвиток сучасного вітчизняного ринку фінансових послуг свідчить про необхідність удосконалення діяльності банків у системі фінансового посередництва, посилення їх конкурентних позицій та реорганізації системи регулювання та нагляду, що й зумовлює актуальність теми дослідження.

Огляд літератури з теми дослідження. Дослідженню теоретико-практичних основ діяльності банків на ринку фінансових послуг в останні роки приділяється значна увага. Зокрема, питання формування теоретичних засад розвитку фінансового посередництва та визначення ролі банків у цьому процесі розробляли у своїх працях такі автори, як Л. В. Кузнецова, В. І. Міщенко, А.М. Мороз, С. В. Науменкова, М. І. Савлук, С. В. Черкасова, О. Й. Шевцова, А. І. Щетинін; питання регулювання та нагляду за фінансовими інститутами – Г.Р. Балянт, В. В. Коваленко, О. В. Лук'янець, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова, К.Є. Раєвський, І. І. Рекуненко, М. І. Самсонов. Проблеми формування українського ринку фінансових послуг досліджували такі провідні вітчизняні науковці, як

В.Корнєєв, Г. Багратян, О. Сохацька, І. Кравченко, О. Кириченко, А. Ковальчук, С. Науменкова та інші.

Потрібно зазначити, що на сучасному етапі розвитку ринку фінансових послуг особливості діяльності банків як головних учасників ринку є недостатньо дослідженими в економічній літературі.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є визначення ролі та місця банків на ринку фінансових послуг України, аналіз практичних аспектів їх діяльності та визначення напрямів вдосконалення діяльності банків в сучасних умовах функціонування ринку фінансових послуг України.

Досягнення поставленої мети пов'язано з вирішенням таких основних завдань:

- охарактеризувати сутність та організаційно-правові засади діяльності банків на ринку фінансових послуг України;
- визначити місце та роль банків на даному ринку;
- здійснити аналіз кредитно-інвестиційних послуг вітчизняних банків;
- охарактеризувати стан та тенденції розвитку ринку депозитних послуг банків;
- здійснити оцінку практичних аспектів надання послуг з розрахунково-касового обслуговування в контексті застосування новітніх банківських технологій;
- визначити перспективні напрями розвитку системи регулювання ринку фінансових послуг України;
- визначити та обґрунтувати сучасні тенденції розвитку вітчизняного ринку банківських послуг в умовах цифрової економіки.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є ринок фінансових послуг та діяльність фінансових посередників на даному ринку.

Предметом дослідження є діяльність банків на ринку фінансових послуг України.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано ряд методів дослідження. Зокрема, теоретичне узагальнення, процесний та

системний підходи (для дослідження закономірностей функціонування фінансового ринку); аналіз, синтез, індукція, дедукція (в процесі аналізу практичних аспектів діяльності банків на ринку фінансових послуг); кореляційно-регресійний аналіз (при визначенні основних тенденцій розвитку ринку банківських послуг України в сучасних умовах).

Інформаційною базою дослідження є чинні законодавчі та нормативні акти

України, офіційні дані Державної служби статистики України, Національного банку України, Асоціації українських банків України, монографічні дослідження та наукові публікації з питань діяльності банків на ринку фінансових послуг.

Наукова новизна. Наукова новизна полягає в дослідженні теоретико-правових засад діяльності банків на ринку фінансових послуг та обґрунтуванні напрямків вдосконалення їх діяльності в сучасних умовах, зокрема:

- набуло подальшого розвитку обґрунтування особливостей функціонування моделі ринку фінансових послуг України як банкоцентричної моделі, охарактеризовано роль та місце банків в такій моделі ринку;
- визначено перспективні напрями розвитку системи регулювання ринку фінансових послуг України. На підставі їх порівняльного аналізу обрано та охарактеризовано оптимальну модель регулювання ринку;
- визначено тенденції розвитку вітчизняного ринку банківських послуг в умовах цифрової економіки, зокрема, в контексті технологічних та продуктових інновацій банків.

Практичне значення роботи полягає в тому, що запропоновані автором теоретичні та науково-методичні рекомендації щодо перспективних напрямів вдосконалення діяльності банків на ринку фінансових послуг можуть бути використані в практичній діяльності банків на вітчизняному ринку фінансових послуг.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків та переліку використаних джерел. Повний обсяг дипломної роботи -

99 сторінок комп'ютерного тексту, у тому числі 4 таблиці, 12 рисунків, перелік використаних джерел зі 102 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

1.1. Ринок фінансових послуг України: сутність та організаційно-правові засади функціонування

Важливим сегментом національної економіки в будь-якій країні є фінансовий ринок. Тривалий час в економічній літературі найбільш поширеним було уявлення про фінансовий ринок з позицій його інструментальної сегментації (з поділом на грошовий ринок і ринок капіталу), що обмежувало розуміння процесів, пов'язаних із рухом грошового капіталу. Взаємодія між продавцями і покупцями цього капіталу може здійснюватися безпосередньо (пряме фінансування), коли продавець продає, наприклад, корпоративні права покупцю, або опосередковано, через інституційні одиниці сектору фінансових корпорацій (фінансового сектору).

Очевидно, що фінансовий ринок відіграє унікальну роль у трансформуванні грошових коштів у капітал. Разом з тим ускладнення форм залучення і способів розміщення такого капіталу зумовило виникнення нових видів професійної діяльності, а також категорій “ринок фінансових послуг” та “фінансове посередництво”.

Ринок фінансових послуг - особлива форма організації руху фінансових ресурсів в економічній системі, яка за своїм призначенням має забезпечити юридичним, фізичним особам і державі належні умови для залучення необхідних ресурсів і продажу тимчасово вільних грошових коштів.

Згідно із Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 р. № 2664-III (в редакції від 01.01.2017 р.) ринки фінансових послуг це сфера діяльності учасників ринків з метою надання та споживання певних фінансових послуг [79, 3].

За економічною сутністю ринок фінансових послуг - це економічні відносини, що виникають між фінансовими посередниками та іншими економічними агентами з приводу розподілу фінансових ресурсів, купівлі-продажу тимчасово вільних коштів і цінних паперів. На ринку фінансових послуг визначаються попит і пропозиція на різноманітні фінансові активи.

Об'єктивною передумовою функціонування ринку фінансових послуг є необхідність посередництва у взаємовідносинах між економічними агентами з приводу перерозподілу фінансових ресурсів. Кошти можуть бути в наявності в одних суб'єктів господарювання, а інвестиційні потреби виникають в інших. Ринок фінансових послуг виконує роль посередника руху коштів від їх власників до користувачів.

Місце фінансових посередників у економічній системі проілюстровано на рисунку 1.1. [40, 104]. Канали прямого фінансування дають можливість рухатися вільним фінансовим ресурсам від їх власників до споживачів власне з допомогою механізму функціонування фінансового ринку і використання його інструментів, наприклад, придбання корпоративних прав.

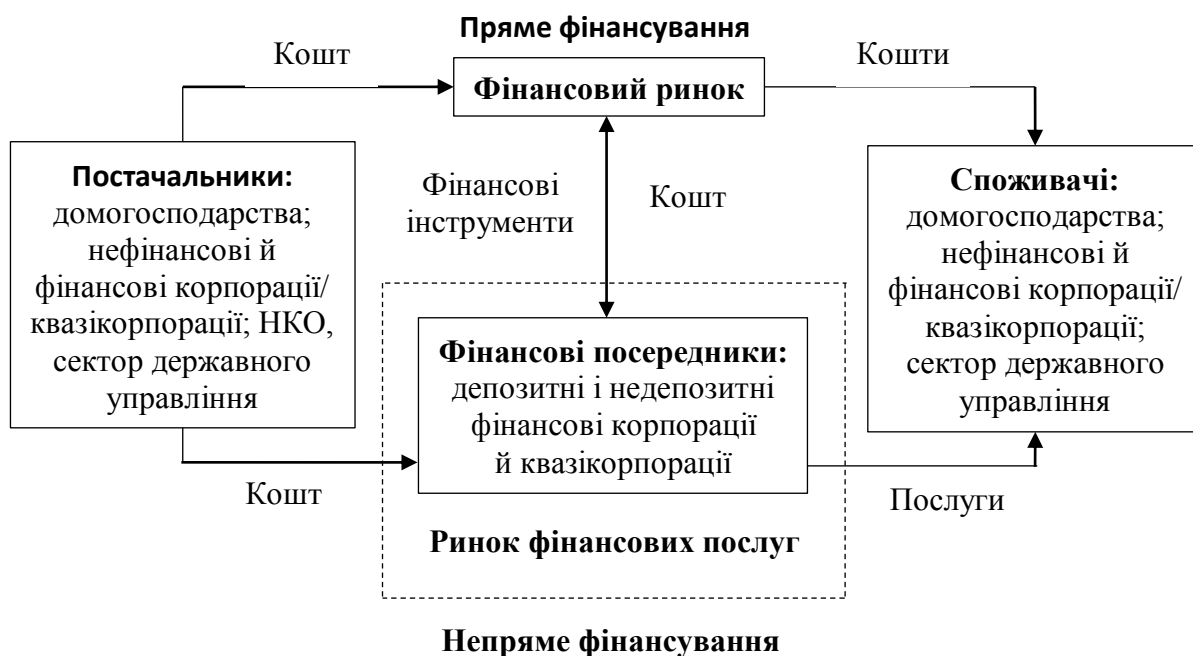

Рис. 1.1. Організація фінансових процесів в економіці через механізм фінансового ринку і ринку фінансових послуг

За непрямого фінансування кошти переміщуються через учасників ринку фінансових послуг - фінансових посередників, які формують такі послуги і задовольняють попит їх споживачів. Надання послуг допоміжного характеру для фінансового посередництва можливе у формі вторинної діяльності самих фінансових посередників або здійснюється спеціалізованими агентствами чи брокерами. Фізичні особи і домогосподарства також мають право провадити фінансову діяльність (наприклад, позичання грошей або купівлю-продаж валюти), але включаються до фінансового сектору тільки в тому разі, якщо є фінансовими посередниками або допоміжними фінансовими одиницями - квазікорпораціями (за наявності повного набору рахунків, відокремлених від рахунків власників).

Об'єктами відносин на ринку фінансових послуг є фінансові послуги, що надаються юридичним і фізичним особам, які є власниками і користувачами фінансових активів, операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості таких активів.

Фінансові послуги складають великий і зростаючий сектор фактично у всіх розвинених економіках і таких, що розвиваються. Темпи зростання цього сектора особливо високі в тих економіках, які зазнають стрімкої модернізації. Торгівля фінансовими послугами також зростає швидкими темпами внаслідок комбінації нових і зростаючих ринків у країнах, що розвиваються та країнах з перехідною економікою, лібералізації фінансів і торгівлі, використання нових фінансових інструментів і стрімких технологічних змін. Проте, сектор фінансових послуг набагато важливіший, ніж його прямий вплив на економіку.

Фінансові послуги є основою сучасної економіки. Будь-яка господарська діяльність так чи інакше залежить від послуг, які забезпечуються фінансовим сектором. Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» фінансові послуги визначені як - операції з

фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, - і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів [79, 4]. У відповідності до статті 4 Закону фінансовими вважаються такі послуги [79, 7]:

- 1) випуск платіжних документів, платіжних карток, дорожніх чеків та/або їх обслуговування, кліринг, інші форми забезпечення розрахунків;
- 2) довірче управління фінансовими активами;
- 3) діяльність з обміну валют;
- 4) залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення;
- 5) фінансовий лізинг;
- 6) надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту;
- 7) надання гарантій та поручительств;
- 8) переказ коштів;
- 9) послуги у сфері страхування та у системі накопичувального пенсійного забезпечення;
- 10) професійна діяльність на ринку цінних паперів, що підлягає ліцензуванню;
- 11) факторинг;
- 11.1) адміністрування фінансових активів для придбання товарів у групах;
- 12) управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю відповідно до Закону України "Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю";
- 13) операції з іпотечними активами з метою емісії іпотечних цінних паперів;
- 14) банківські та інші фінансові послуги, що надаються відповідно до Закону України "Про банки і банківську діяльність" [73].

Суб'єктами ринку фінансових послуг виступають власники фінансових ресурсів, їх користувачі, фінансові посередники, держава в особі спеціальних органів нагляду та контролю. Фінансовими посередниками є особи, які сприяють у налагодженні контактів і укладенні угод між власниками і користувачами фінансових ресурсів.

Професійні послуги на ринках фінансових послуг надаються фінансовими установами - юридичними особами, які внесені до Державного реєстру фінансових установ [9, 68]. Фінансова установа того чи іншого виду може розпочати надання фінансових послуг тільки за умови, якщо її внутрішні правила узгоджені з вимогами законів України та нормативно-правових актів державних органів, які здійснюють регулювання та нагляд за ринком фінансових послуг. До фінансових установ належать банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг.

Ринок фінансових послуг повинен мати розвинену, розгалужену інфраструктуру. Ця інфраструктура включає ефективну банківську систему, фондову біржову та позабіржову систему, небанківські кредитно-фінансові інститути, регулюючі органи тощо (таблиця 1.1). Згідно із Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» до ринків фінансових послуг належать професійні послуги на ринках банківських послуг, страхових послуг, інвестиційних послуг, операцій з цінними паперами та інших видах ринків, що забезпечують обіг фінансових активів (п. 6 ст. 1 Закону) [79, 12].

Перерозподіл фінансових ресурсів можливий в умовах чітко визначеної організаційної структури ринку, на якому укладаються угоди фінансового характеру. Формування такого організаційного механізму можливе з боку держави і має ґрунтуватися на інституційній основі, що передбачає виокремлення функцій кожного учасника ринку. З організаційної точки зору

ринок фінансових послуг є сукупністю фінансових інститутів, що обслуговують перебіг коштів від власників фінансових ресурсів до їх користувачів під контролем державних органів управління.

Таблиця 1.1

Суб'єкти ринку фінансових послуг

Споживачі фінансових послуг	Фінансовий сектор			Регулятори
	Фінансові посередники	Допоміжні фінансові корпорації / квазікорпорації	Інші фінансові корпорації / квазікорпорації	
<p>Уряд. Інші фінансові корпорації/ квазікорпорації. Регіональні та місцеві органи управління. Державні нефінансові корпорації/квазікорпорації. Інші нефінансові корпорації/ квазікорпорації. Домогосподарства. Некомерційні організації.</p>	<p>Депозитні: НБУ; універсальні банки; спеціалізовані банки (ощадні, іпотечні, інвестиційні); кредитні спілки. Недепозитні: інститути спільного інвестування; компанії, що займаються сек'юритизацією активів; дилери з цінних паперів і похідних інструментів; клірингові установи; фінансові лізингові компанії; спеціальні фінансові установи, що забезпечують злиття і поглинання компаній; факторингові компанії; страхові компанії; недержавні пенсійні фонди.</p>	<p>Фондові біржі. Валютні біржі. Андерайтери. Депозитарії. Реєстратори. Зберігачі. Брокери з цінних паперів. Інвестиційні радники. Управляючі цінними паперами. Пункти обміну валют. Страхові агенти. Спеціалісти з оцінки страхового ризику і збитків. Актуарії. Консультанти зі страхування і пенсійного забезпечення. Інформаційні агентства. Консалтингові компанії. Рейтингові агентства. Фінансові аналітики. Фінансові компанії, що займаються управлінням коштами засновників, управлінням майном з метою фінансування будівництва житла / отримання доходу від здійснення операцій з нерухомістю</p>	<p>Кептивні фінансові установи і кредитори грошей: довірчі товариства; холдингові компанії; дочірні фірми, які заробляють капітал на відкритих ринках для материнських компаній; лихварі; ломбарди.</p>	<p>НБУ. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку України. Державна служба фінансового моніторингу України. Міністерство фінансів України. Антимонопольний комітет України. Саморегульовані організації.</p>

Державне регулювання ринків фінансових послуг полягає у здійсненні державою комплексу заходів, спрямованих на регулювання та нагляд за ринками фінансових послуг для захисту інтересів споживачів фінансових послуг та запобігання кризовим явищам [58, 114].

Метою державного регулювання ринків фінансових послуг в Україні є: проведення єдиної ефективної державної політики у сфері фінансових послуг; захист інтересів споживачів послуг; створення сприятливих умов для розвитку та функціонування ринків фінансових послуг; створення умов для ефективної мобілізації і розміщення фінансових ресурсів учасниками ринків з урахуванням інтересів суспільства; забезпечення рівних можливостей для доступу до ринків фінансових послуг та захисту прав їх учасників; дотримання учасниками ринків положень законодавства; запобігання монополізації та створення умов розвитку добросовісної конкуренції; контроль за прозорістю та відкритістю; сприяння інтеграції в європейський та світовий ринки фінансових послуг [88, 321].

Крім загального законодавства у сфері ринків фінансових послуг, також діють законодавчі акти, що регулюють діяльність страхового ринку, банківських установ, недержавних пенсійних фондів, фінансових компаній, ломбардів та лізингодавців тощо.

Державне регулювання ринків фінансових послуг в Україні здійснюється у таких формах:

- 1) ведення державних реєстрів фінансових установ і реєстрів осіб, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги, та ліцензування діяльності з надання фінансових послуг;
- 2) нормативно-правове регулювання діяльності фінансових установ;
- 3) нагляд за діяльністю учасників ринків фінансових послуг (за виключенням споживачів фінансових послуг);
- 4) застосування уповноваженими державними органами заходів впливу тощо [58, 74].

Перелік державних органів, які здійснюють регулювання ринку фінансових послуг в Україні, наведено на рисунку 1.2.

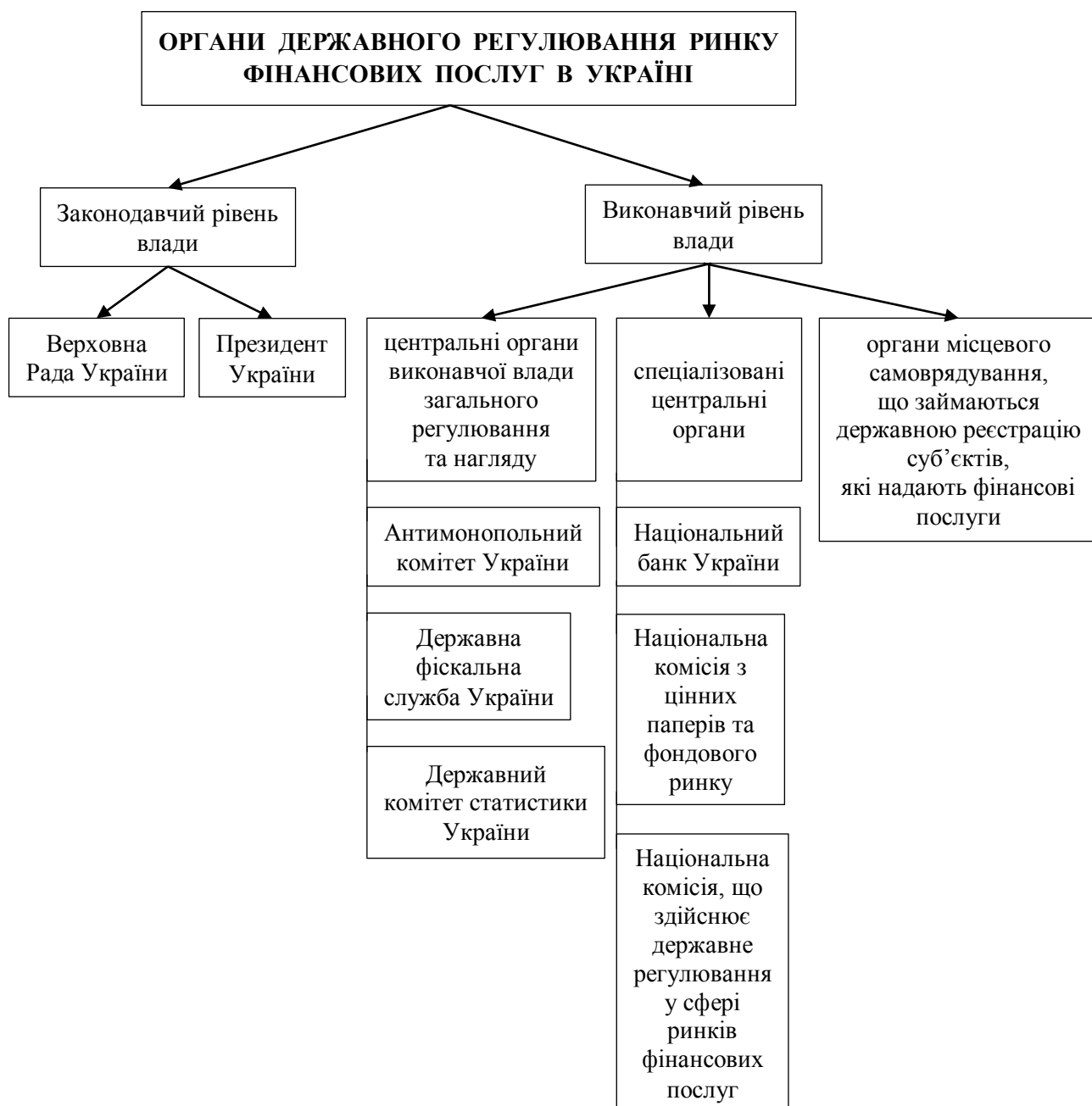

Рис. 1.2. Структура органів державного регулювання ринку фінансових послуг в Україні

У процесі регулювання держава може впливати на ринок фінансових послуг не лише прямими методами, але й опосередковано – з використанням інструментів монетарної, фіскальної, інвестиційної політики [88, 215].

Розглянемо повноваження спеціалізованих центральних органів виконавчої влади, що безпосередньо регулюють підконтрольні їм сегменти ринку фінансових послуг в Україні.

Так, Національний банк України здійснює регулювання ринку банківських послуг та діяльності з переказу коштів. Банківське регулювання полягає у створенні системи норм, які регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду та відповідальність за порушення банківського законодавства [6].

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг), є державним колегіальним органом, підпорядкованим Президенту України, підзвітним Верховній Раді України. Місія Нацкомфінпослуг полягає у створенні умов для належного та ефективного функціонування ринків небанківських фінансових послуг, зміцненні системної стабільності на цих ринках, забезпеченні захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг, а також інтеграції у світовий фінансовий простір без загроз національним інтересам та економічній безпеці України.

На Нацкомфінпослуг законодавством покладені такі завдання: формування та забезпечення реалізації політики державного регулювання у сфері ринків фінансових послуг (за виключенням ринку банківських послуг і ринків цінних паперів та похідних цінних паперів); розробка і реалізація стратегії розвитку ринків фінансових послуг та вирішення системних питань їх функціонування; забезпечення розробки та координації єдиної державної політики щодо функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування; здійснення державного регулювання та нагляду за наданням фінансових послуг і дотриманням законодавства у відповідній сфері; захист прав споживачів фінансових послуг шляхом застосування заходів впливу з метою запобігання і припинення порушень законодавства на ринку фінансових послуг; узагальнення практики застосування законодавства України з питань фінансових послуг і ринків та розробка пропозицій щодо його удосконалення; розробка і затвердження обов'язкових до виконання нормативно-правових актів з питань, що належать до її компетенції; координація діяльності з іншими державними органами; запровадження міжнародно визнаних правил розвитку ринків фінансових послуг [6].

Серед повноважень Антимонопольного комітету України є контроль за діяльністю учасників ринків фінансових послуг та отримання від них інформації у межах своїх повноважень [48, 227].

Система державного регулювання ринку фінансових послуг, що існує в Україні, має такі недоліки: відсутність єдиного узгодженого підходу до процесу регулювання ринку; труднощі здійснення консолідованого нагляду за наданням фінансових послуг; значний обсяг видатків Державного бюджету на утримання спеціальних органів виконавчої влади, що займаються регулюванням ринку; недостатній рівень захисту прав споживачів фінансових послуг.

Поряд з державним регулюванням ринку фінансових послуг в Україні використовується також ринкове регулювання, або саморегулювання.

Саморегульованою організацією (СРО) є неприбуткове об'єднання фінансових установ, створене з метою захисту інтересів своїх членів та інших учасників ринків фінансових послуг, якому делегуються відповідними державними органами, що здійснюють регулювання ринків фінансових послуг, повноваження щодо розроблення і впровадження правил поведінки на ринках фінансових послуг та сертифікації фахівців ринку фінансових послуг [40, 108].

До інститутів саморегулювання на ринку фінансових послуг України можна віднести біржі; професійні СРО, до яких належать актуарії, юристи фондового ринку тощо, підприємницькі СРО [16, 58].

Серед СРО, що діють в Україні, можна назвати: на ринку банківських послуг - Асоціацію українських банків; на фондовому ринку - Професійну асоціацію реєстраторів і депозитаріїв; на ринку послуг фінансових компаній – Українське товариство фінансових аналітиків, Всеукраїнську Асоціацію ломбардів; на ринку недержавного пенсійного забезпечення – Національну асоціацію недержавних пенсійних фондів; на страховому ринку – Лігу страхових організацій України; на кредитному ринку – Всеукраїнську Асоціацію кредитних спілок. Однак офіційно зареєстровані з них лише декілька.

Головною перевагою функціонування СРО є те, що вони добре орієнтуються в особливостях того сегмента ринку фінансових послуг, в якому

функціонують, і саме тому здатні приймати найбільш зважені рішення щодо регулювання. На сьогодні в Україні саморегулюванню відводиться досить незначна роль порівняно з державним регулюванням.

Єдиним сегментом ринку фінансових послуг, де ринковому способу регулювання приділяється досить суттєва увага, виступає фондовий ринок. Так, з метою створення ефективної системи регулювання та контролю на ринку цінних паперів були створені СРО ринку цінних паперів, які об'єднують професійних учасників ринку за видами діяльності: реєстраторів, торговців, зберігачів та депозитаріїв, інвестиційних керуючих.

Існуюча система регулювання ринку фінансових послуг України давно потребувала комплексного реформування. У червні 2015 р. було здійснено важливий крок у цьому напрямі - затверджено Комплексну програму розвитку фінансового сектору України до 2020 року. Основні етапи реалізації Програми наведено на рисунку 1.3 [41].

Метою Програми було створення фінансової системи, що здатна забезпечувати сталий економічний розвиток за рахунок ефективного перерозподілу фінансових ресурсів в економіці на основі розбудови повноцінного ринкового конкурентоспроможного середовища згідно зі стандартами Європейського Союзу.

Загалом, процес регулювання діяльності ринку фінансових послуг в Україні сьогодні далекий від досконалості. Відсутня єдина узгоджена політика щодо регулювання кожного сегменту ринку, функціонують цілих три державних органи, кожен з яких уповноважений регулювати певний сегмент ринку фінансових послуг.

Діяльність саморегулюючих організацій, котрі діють на ринку, достатнім чином не визначена жодним законодавчим актом, що свідчить про те, що ринковому способу регулювання процесу надання фінансових послуг в Україні належної уваги не приділяється [9, 71].

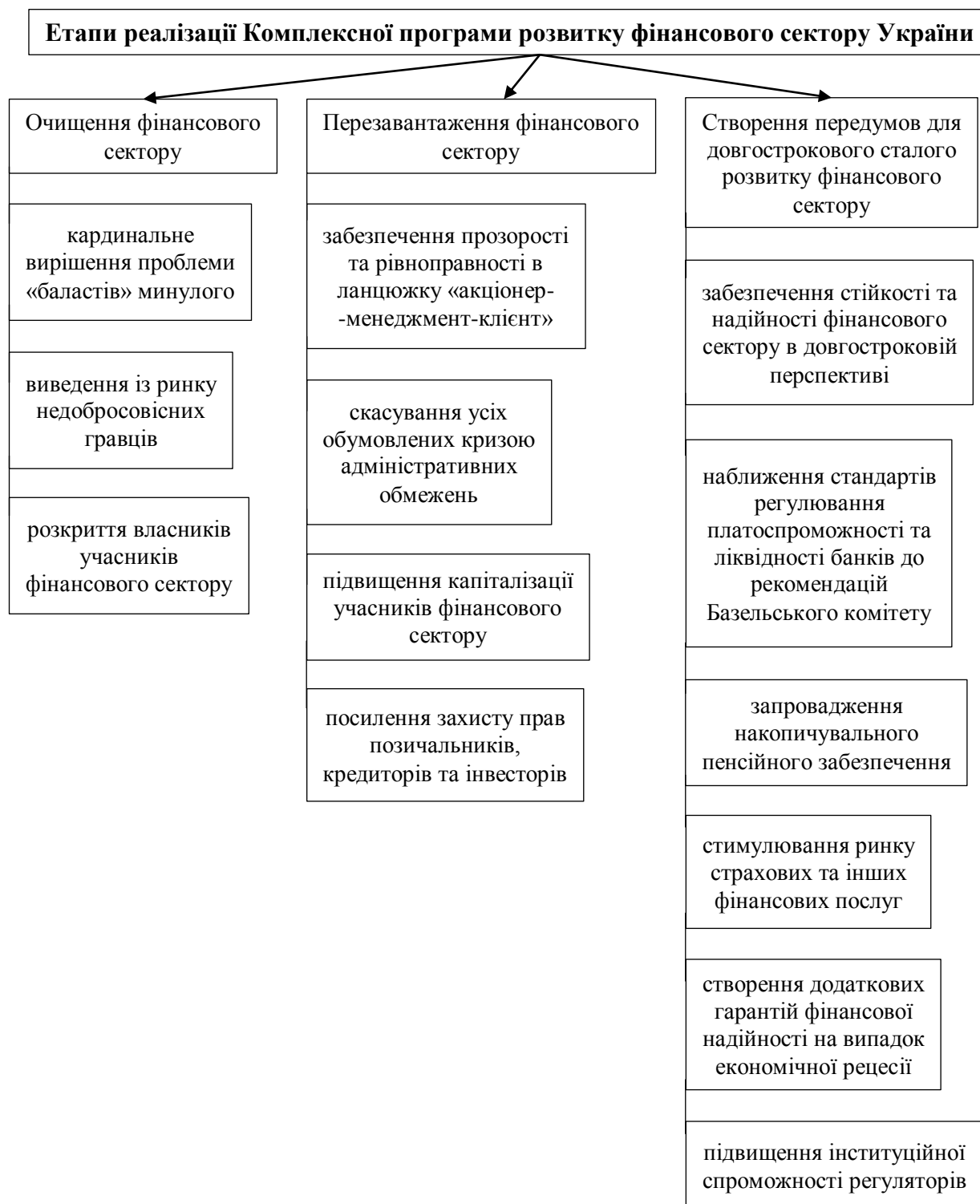

Рис. 1.3. Етапи та складові реалізації Комплексної програми розвитку фінансового сектору України

Крім того, на державному рівні слабо захищені права споживачів фінансових послуг, що також потребує окремої уваги. Подальший розвиток регулювання українського ринку фінансових послуг доцільно здійснювати у

координації із сучасними процесами реформування економіки країни в цілому, спираючись на успішний зарубіжний досвід. Зокрема, необхідно створити дієвий наглядовий механізм за дотриманням прав споживачів фінансових послуг, впровадити прозорі правила функціонування ринку та відновити економічну конкуренцію. Для цього потрібно на законодавчому рівні закріпити головні принципи, за якими функціонує ринок фінансових послуг в Україні, включаючи: забезпечення відкритості усіх форм звітності фінансових установ; перегляд вимог до нормативів капіталу та ліквідності, достатніх для здійснення діяльності на ринку; спрощення процедури отримання ліцензій; стимулювання розвитку пріоритетних сегментів ринку фінансових послуг; жорсткий контроль за порушеннями норм законодавства щодо проявів недобросовісної конкуренції.

1.2. Місце та роль банків на вітчизняному ринку фінансових послуг

Розвиток вітчизняного ринку фінансових послуг є однією з основних причин виникнення в економічній літературі поняття фінансового посередництва. У сучасних умовах розвитку економіки можна впевнено стверджувати, що ступінь розвитку ринку фінансових послуг характеризується кількістю і різноманітністю фінансових посередників, а також асортиментом фінансових послуг, які вони надають учасникам ринку. Варто зазначити, що фінансові посередники відіграють важливу роль на ринку фінансових послуг. Їхня діяльність сприяє зменшенню вартості фінансових операцій, підвищує ліквідність фінансових активів, диверсифікує ризик, створює умови для активізації роботи всіх учасників ринку.

Відповідно до українського законодавства фінансове посередництво, як і на більшості ринках розвинених країн, поділяють на два типи: банківське та небанківське фінансове посередництво. Ключова роль у здійсненні посередницької діяльності на ринку фінансових послуг України належить банкам.

Небанківські фінансові установи є професійними учасниками ринку фінансових послуг, які, на відміну від банків, спеціалізуються на окремих фінансових послугах, забезпечуючи страхування, кредитування, спільне інвестування, управління активами, посередництво у купівлі-продажі фінансових інструментів, недержавне пенсійне забезпечення, гарантійні операції тощо. Діяльність небанківських фінансових установ суттєво відрізняється від діяльності банків. Серед основних відмінностей – вузька спеціалізація, реалізація за рахунок неї небанківських послуг (за наявності дозволу держави – окремих банківських), відсутність безпосереднього впливу на формування пропозиції грошей на ринку, а також більший ризик порівняно з операціями банків [10].

У ролі фінансових посередників небанківських фінансових установ виступають інвестиційні фонди, страхові компанії, кредитні спілки, ломбарди, недержавні пенсійні фонди, фінансові компанії тощо.

В таблиці 1.2 представлено динаміку обсягів та зміни питомої ваги активів фінансових посередників на ринку фінансових послуг України за 2013-2018 роки.

Загалом, обсяги активів як банківських, так і небанківських фінансових установ у 2013-2018 роках зберегли тенденцію до зростання. Так, активи банків протягом досліджуваного періоду збільшились на 208,8 млрд грн, або 18,5 %, а активи небанківських фінансових установ – на 85 млрд грн, або на 84,3 % [66]. Темпи приросту активів у небанківських фінансових установ є незрівнянно вищими. Це призвело до відповідного зростання питомої ваги активів небанківських фінансових установ у загальному обсязі активів суб'єктів ринку фінансових послуг України – 12,3% на початок 2018 р. проти 8,2% на початку 2013 р.

Така ситуація є об'єктивним наслідком банківської кризи в Україні, яка триває з 2014 року. Проте стабілізація основних параметрів функціонування банківської системи України дає підстави сподіватися, що падіння банківського сектору завершилося. У будь-якому разі банки є основними гравцями на

вітчизняному ринку фінансових послуг, оскільки дані таблиці 1.2 все ж засвідчують, що активи небанківських фінансових установ протягом досліджуваного періоду, залишаються незначними у порівнянні з активами вітчизняних банків.

Таблиця 1.2

Динаміка обсягів та зміни питомої ваги активів фінансових посередників на ринку фінансових послуг України за 2013-2018 рр.

Дані за станом на	Активи банків		Активи небанківських фінансових установ	
	млрд. грн.	питома вага на ринку, %	млрд. грн.	Питома вага на ринку, %
01.01.2013	1127,2	91,8	100,8	8,2
01.01.2014	1278,1	91,1	125	8,9
01.01.2015	1316,9	89,9	148	10,1
01.01.2016	1254	88,5	162,8	11,5
01.01.2017	1256	88,7	160,9	11,3
01.01.2018	1336	87,8	185,8	12,3

*розраховано автором за даними [66; 82]

Діюча в Україні модель функціонування фінансового сектору є банкоцентричною. Тобто саме банківська система є домінуючою серед інших сегментів фінансового сектору. Про це свідчить і статистика. Зокрема понад 87% активів у фінансовому секторі є активами банків. І хоча сьогодні активи банків складають у доларовому еквіваленті лише третину тих активів, що були у 2013р., банківська система залишається основним локомотивом для забезпечення розвитку економіки. Тому від довіри до неї залежить стабільність функціонування та розвитку як інших секторів економіки, так і інших сегментів вітчизняного ринку фінансових послуг.

Ринок банківських послуг - це специфічна сфера економічних відносин, функцією яких є балансування попиту і пропозиції на банківські продукти [21, 28]. Функціонування ринку банківських послуг, як сегменту ринку фінансових послуг України, має свої особливості, серед яких можуть бути виділені:

- тісне поєднання державного і ринкового регулювання з метою підтримки стабільності ринку;
- регулювання і регламентація відносин на ринку нормами міжнародного права і внутрішнім законодавством;
- прозорість інформації про стан ринку та його учасників;
- необмежена кількість учасників ринку;
- широкий асортимент і диверсифікація банківських продуктів.

Інфраструктура ринку банківських послуг - це сукупність організаційно-правових форм, які обслуговують формування попиту і пропозиції, купівлю-продаж банківських послуг через фінансово-кредитні інститути. Основними складовими елементами інфраструктури ринку банківських послуг є Національний банк як центральний банк держави та комерційні банки.

Ринок банківських послуг може бути класифікований за певними ознаками. З точки зору інституційної структури він представляє собою сукупність носіїв попиту і пропозиції, які взаємодіють між собою. Носіями пропозиції виступають комерційні банки та інші економічні суб'єкти, яким згідно чинного законодавства дозволяється надання фінансових послуг банківського характеру. Носіями попиту є вся сукупність юридичних і фізичних осіб.

На сучасному банківському ринку відбувається взаємодія трьох його основних учасників (суб'єктів) – продавця (банківської установи), покупця (клієнта) та регулятора в особі Центрального банку. В умовах ринкової економіки для успішної роботи суб'єктів ринку банківських послуг особливого значення набувають об'єктивна оцінка стану ринку і здатність вміло застосовувати інструменти впливу на ситуацію яка складається на ньому. Одним із таких інструментів і є сегментація.

Сегментування ринку – це його поділ на окремі частини (сегменти). Сегментування дає можливість:

- достатньо точно визначити цільовий ринок і його потреби;

- визначити переваги і недоліки банку в конкурентній боротьбі за нові ринки;

- створити необхідну базу для розробки довгострокової стратегії банку.

Вибір підходу до проведення сегментації ґрунтується на таких критеріях [90, 278]:

- важливість сегменту для банку;
- кількісні показники сегменту (ємність певного сегменту ринку, темпи розвитку відповідної галузі);
- доступність інформації про сегмент для банку;
- прибутковість діяльності клієнтів, які складають сегмент;
- захищеність сегменту від конкуренції (стійкі ринкові позиції, сформований позитивний імідж);
- прогнозована ефективність роботи в певному сегменті.

Пропонуємо сегментувати ринок банківських послуг за такими трьома напрямками:

- сегментація в залежності від об'єктів (видів продуктів та послуг);
- сегментація за покупцями;
- сегментація за продавцями.

Більшість маркетологів пропонують сегментувати банківський ринок з точки зору продуктової структури, тобто об'єктів ринку, за географічним охопленням та за типами споживачів (покупців) банківських продуктів і послуг. Так, за Нікітіним А.В., з точки зору продуктової структури, ринок банківських послуг являє собою сукупність пропонованих для продажу банківських послуг. Це обумовлює виділення у його структурі певних сегментів, що відповідають окремим групам банківських продуктів:

- ринок кредитних-депозитних послуг;
- ринок інвестиційних послуг;
- ринок розрахунково-касових послуг;
- ринок консультаційних послуг тощо [59, 98].

Однак на цьому поділ банківського ринку за товарною ознакою не закінчується. Кожен з перерахованих ринків, у свою чергу, складається з ринків окремих послуг, або банківських галузей. У рамках кожного з виділених ринків збуту банківських послуг можна виділити ряд галузей: кредитування, непряме кредитування, інвестиційне посередництво, розрахунково-касове обслуговування, випуск та обслуговування платіжних карток, валютне обслуговування, довірче управління, агентська обслуговування, консультаційне та інформаційне обслуговування, зберігання, охорона та транспортування цінностей, страхування, рекламна справа, нотаріальне обслуговування, розробка банківських технологій.

Аналіз сучасного стану розвитку ринку банківських послуг України дає змогу стверджувати про наявність широкого асортименту послуг, кількісні та якісні характеристики яких постійно змінюються [45, 76]. Динамічність ринку банківських послуг та загострення конкуренції на ньому змусили банки вести пошук додаткових шляхів отримання конкурентних переваг. Створення нових послуг та підвищення конкурентоспроможності вже існуючих суттєво залежить від кон'юнктури розвитку ринку банківських послуг. Враховуючи незначний період функціонування, ринок банківських послуг України, порівняно із аналогічними ринками в промислово розвинутих країнах, має низку структурних диспропорцій.

Основним показником оцінки банківського ринку будь-якої країни є не лише загальний обсяг активів банків у країні, а також його відношення до ВВП, за допомогою якого можна визначити ступінь фінансової безпеки банківської системи та її значущість для економіки кожної країни. Водночас поширеною у банківській практиці є оцінка стану ринку банківських послуг на основі визначення обсягів таких основних його сегментів як кредитний і депозитний, які є основними індикаторами розвитку ринку загалом [46, 81]. Банківська послуга як ринковий товар має певні специфічні особливості, що відрізняють її від товарів на інших ринках. Основними з яких є такі:

- адресність (банківська установа розробляє для впровадження широкий перелік послуг і лише після аналізу споживчих потреб пропонує найбільш оптимальну послугу для задоволення максимальних потреб як покупця, так і продавця. Для цього банк надає послуги як загальні (для широкого спектра споживачів), так й індивідуальні (для визначеного споживача);
- сегментованість (банківська послуга створюється лише під певну групу (сегмент споживачів). Основою критеріїв сегментування потенційних споживачів може бути: приналежність до певної сфери економіки, до фізичних чи юридичних осіб, рівень доходів, термін користування банківською послугою та багато інших);
- терміновість (при появі нових потреб банк у найкоротший термін намагається трансформувати банківську послугу під певний сегмент споживачів);
- контрактність (основою продажу кожного виду банківських послуг є лише письмові договірні відносини, які в подальшому є підтвердженням процесу купівлі-продажу) [59, 312].

Еволюція розвитку банківських послуг на ринку України суттєво впливає на поточний стан його розвитку та на перспективи в майбутньому. Тому дослідження хронології його становлення та розвитку є передумовою формування уявлення про фактори впливу на рівень конкурентоспроможності банківських послуг на перспективу. Еволюція становлення будь-яких банківських послуг тісно пов'язана як з етапами розвитку суспільства загалом, так і зі зміною потреб клієнтів, через які видозмінювалася і сама банківська послуга.

Необхідно зауважити, що фактори, які впливають на розвиток ринку банківських послуг, були переломними в змінах асортименту послуг, які на кожному з етапів розвитку цього ринку задовольняли відповідні потреби споживачів. Дослідження окремих видів банківських послуг дало змогу виокремити такі особливості:

– розвиток сегменту кредитно-депозитних послуг напряму залежить від розвитку банківської системи України: з покращенням ринкових умов банки починали займатися розширенням асортименту власних кредитних та депозитних послуг, а з погіршенням – деякі банки залишали перелік послуг, які пропонували на ринку, а певні банки намагалися в цих умовах за рахунок покращення якості послуг чи впровадження нових технологій завоювати та отримати лідируючі позиції на ринку;

– з появою нових інформаційних технологій, які були спрямовані на зниження собівартості та покращення якості банківських послуг, розвивався і сегмент розрахунково-касових послуг. У зв'язку з цим зазначимо, що з початку становлення банківської системи України банки пропонували практично однаковий спектр розрахунково-касових операцій та послуг і з появою нових тенденцій на світовому та українському фінансовому ринку поступово впроваджували та видозмінювали перелік цих послуг;

– консультування та посередницькі послуги розвивалися майже постійно (з деякими піками розвитку), оскільки їх можна вважати додатковими та доповнюючим до основних банківських послуг.

Значне зростання обсягів послуг консультування спостерігалось одночасно з впровадженням інновацій (наприклад, масове впровадження платіжних карток, систем дистанційного банківського обслуговування тощо), які необхідно було освоювати споживачам. Посередницькі послуги почали стрімко розвиватися лише на етапі появи банків з іноземним капіталом. До цього моменту посередницькі послуги займали мінімальну частку на банківському ринку.

На сьогоднішній день у зв'язку з кризовими явищами, що мають місце в банківській системі України протягом останніх років, особливої актуальності на ринку банківських послуг набувають питання оцінки фінансової стійкості та фінансової безпеки вітчизняних банків. Перманентна економічна та політична криза, недовіра до банків, ризикові кредитні портфелі, нестабільність валютного курсу – все це тільки частина тих викликів та загроз, які стоять

перед українськими банками сьогодні. Вітчизняна банківська система виявилася найбільш вразливою до проявів кризи, свідченням чого стало банкрутство великої кількості українських банків. Так, за станом на 1 січня 2014 р. в Україні налічувалося 180 банків, а за станом на 1 січня 2018 р. кількість діючих банків складала уже 82 [66]. Тільки з початку 2017 р. 6 банків було визнано неплатоспроможними, із них 4 виведено з ринку за невиконання програм докапіталізації.

Таким чином, з початку 2014 р. кількість діючих банків в Україні скоротилася на 98 установ. Вважаємо за доцільне проаналізувати вплив окремих факторів мікрорівня на фінансову стійкість банківської системи України. До таких факторів, зокрема, слід віднести рівень капіталізації банків, якість їх активів та зобов'язань, рівень ліквідності та прибутковості банківського сектору України. Важливим параметром стійкості банківської системи завжди був рівень капіталізації банківського сектору України, який визначає обсяги активів та зобов'язань банків і відповідно обсяги банківської діяльності загалом.

Проведений аналіз показує уповільнення темпів зростання власного капіталу вітчизняних банків. У 2015 р. низхідна динаміка даного показника засвідчила найнижчі значення з 2009 р. [67]. Причини такої динаміки очевидні – велика кількість вітчизняних банків була виведена з ринку. Слід зауважити також, що абсолютні обсяги власного капіталу банківської системи України не можуть слугувати адекватною базою для аналізу з огляду на високі темпи інфляції, що відмічаються в країні протягом останніх років.

Зниження рівня капіталізації банківської системи є безумовно негативним фактором, який звужує можливості банків щодо виконання функцій фінансового посередництва на грошовому ринку і, як наслідок, негативно впливає на фінансову стійкість вітчизняної банківської системи. При цьому як засвідчують дані, представлені на рисунку 1.4, значення нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу вітчизняних банків (Н2) протягом останніх років, залишається достатньо високим.

З огляду на представлену динаміку важливо оцінити структурні зміни в складі капіталу українських банків, які відбулися протягом періоду, що аналізується. Безумовно, ключовою подією в цьому контексті стала націоналізація Приватбанку. На сьогодні через невиконання його акціонерами зобов'язань докапіталізувати банк та реструктурувати кредити пов'язаним особам, держава уже витратила на поповнення капіталу Приватбанку суму, еквівалентну майже 5% ВВП [33].

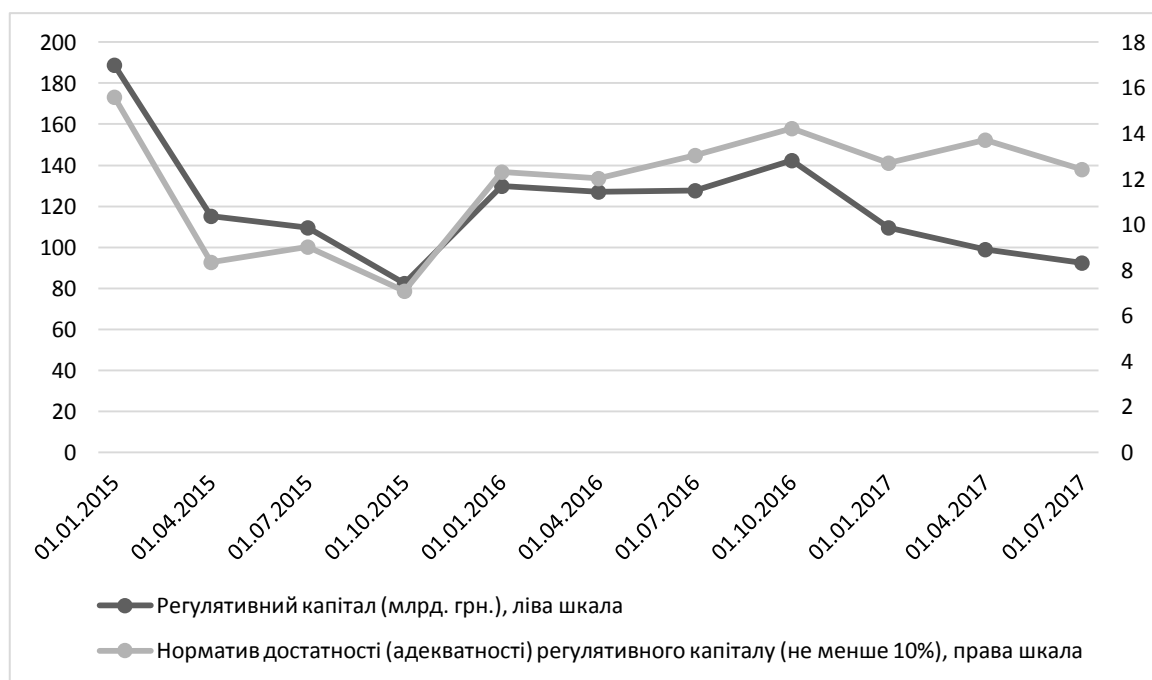

Рис. 1.4. Регулятивний капітал та норматив достатності (адєкватності) регулятивного капіталу вітчизняних банків [84, 115]

Окрім того, проведена у 2015 р. діагностика рівня достатності капіталу вітчизняних банків виявила сукупну додаткову потребу в капіталі двох найбільших на той час державних банків – Ощадбанку та Укрексімбанку у 20,8 млрд. грн., виплати 6,5 млрд. грн. з яких припали на 2017 р. Протягом I кварталу 2017 р. зазначені банки були також додатково докапіталізовані ще на 10,1 млрд. грн. для покриття оціненого кредитного ризику [33].

Таким чином, статутний капітал вітчизняного банківського сектору з початку 2017 р. зріс на 6% в основному завдяки докапіталізації державних банків. Інші банки, що пройшли діагностичне обстеження, сьогодні виконують нормативи адєкватності капіталу, більшість з них – із суттєвим запасом. Таким

чином, ризик достатності капіталу вітчизняних банків знизився в значній мірі завдяки націоналізації Приватбанку, а також додатковій докапіталізації Ощадбанку та Укресімбанку. Такі дії уряду та регулятора вирішили наявну проблему, проте створила довгостроковий виклик не тільки для банківської системи, а й для вітчизняної економіки загалом. За даними НБУ, частка держави у банківському секторі України на кінець II кварталу 2017 р. склала 55,6% за чистими активами та 62,3% за депозитами населення [66]. Це, безумовно, посилює негативний вплив макроекономічних чинників на фінансову стійкість банківського сектору України.

Забезпечення стабільності функціонування та розвиток банківської системи має місце тоді, коли банківські установи вживають таких заходів: підвищують рівень капіталізації, знижують рівень ризиковості поточних операцій та формують у необхідному обсязі резерви під ризики за активними операціями, поліпшують якісний склад активів та пасивів, а також забезпечують їх зростання, оптимізують витрати та доходи з метою підвищення ефективності діяльності.

Слід також зазначити, що інтеграція ринку фінансових послуг будь-якої країни в європейський та світовий ринки фінансових послуг забезпечується дотриманням ними міжнародних стандартів у сфері фінансових послуг шляхом імплементації положень останніх в національне законодавство. Так, у банківській сфері це документи, які приймаються Базельським Комітетом з питань банківського нагляду. Основними з них є «Міжнародне наближення визначення капіталу та нормативів капіталу» (Базель I, 1988 р.), «Основні принципи ефективного банківського нагляду» (1997 р.), «Поправки до Базельської Угоди про капітал» (серед них найвідомішою є «Поправки щодо врахування ринкових ризиків», 1996 р.), «Міжнародна конвергенція вимірювання капіталу і стандартів капіталу: нові підходи» (Базель II, 2004 р.), основними компонентами якого є: розрахунок капіталу, наглядовий контроль і ринкова дисципліна, а також «Поліпшення механізму Базеля II та перегляд механізму ринкових ризиків за Базелем II» (2009 р.) [101].

Виклики глобальної фінансової кризи змусили Базельський комітет з банківського нагляду в грудні 2010 р. прийняти ще два документи — «Базель III: Загальні регуляторні підходи до підвищення стійкості банків і банківських систем» і «Базель III: Міжнародні підходи до вимірювання ризику ліквідності, стандартів і моніторингу» [99]. Зауважимо, що нові стандарти стали реформою регулювання капіталу і ліквідності на міжнародному рівні, спрямованою на зміцнення банківського сектору, поліпшення його здатності витримувати шоки, що виникають унаслідок фінансових і економічних стресів, незалежно від джерела їх походження, а також на зміцнення банківського регулювання і нагляду.

Головна мета вказаних угод – посилення стійкості банківської системи за рахунок збільшення ліквідних резервів та поліпшення якості капіталу, що має забезпечити від повторення світових фінансових та економічних криз. Пропонований пакет змін дає змогу суттєво посилити фінансовий стан банків та забезпечити їх від прийняття на себе надмірних ризиків. Головною метою запропонованих в Угоді про капітал змін, які відповідають принципам Базеля III, є підвищення якості, прозорості й удосконалення структури банківського капіталу, розширення практики покриття ризиків капіталом і стимулювання заходів щодо створення резервних його запасів [92, 103; 99].

Висновки до розділу 1

Ринок фінансових послуг - особлива форма організації руху фінансових ресурсів в економічній системі, яка за своїм призначенням має забезпечити юридичним, фізичним особам і державі належні умови для залучення необхідних ресурсів і продажу тимчасово вільних грошових коштів.

Професійні послуги на ринках фінансових послуг надаються фінансовими установами - юридичними особами, які внесені до Державного реєстру фінансових установ [3]. Фінансова установа того чи іншого виду може розпочати надання фінансових послуг тільки за умови, якщо її внутрішні правила узгоджені з вимогами законів України та нормативно-правових актів державних органів, які здійснюють регулювання та нагляд за ринком фінансових послуг. До фінансових установ належать банки, кредитні спілки, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг), є державним колегіальним органом, підпорядкованим Президенту України, підзвітним Верховній Раді України. Місія Нацкомфінпослуг полягає у створенні умов для належного та ефективного функціонування ринків небанківських фінансових послуг, зміцненні системної стабільності на цих ринках, забезпеченні захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг, а також інтеграції у світовий фінансовий простір без загроз національним інтересам та економічній безпеці України.

Діюча в Україні модель функціонування фінансового сектору є банкоцентричною. Тобто саме банківська система є домінуючою серед інших сегментів фінансового сектору. Про це свідчить і статистика. Зокрема понад 87% активів у фінансовому секторі є активами банків. І хоча сьогодні активи банків складають у доларовому еквіваленті лише третину тих активів, що були у 2013р., банківська система залишається основним локомотивом для забезпечення розвитку економіки.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПРАКТИЧНИХ АСПЕКТІВ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз кредитно-інвестиційних послуг вітчизняних банків

Особливого значення для поступального соціально-економічного розвитку України набуває забезпечення безперервного і в належних обсягах банківського фінансування реального сектору економіки. Однак трансформації в українській економіці, процеси глобалізації та євроінтеграції, вступ України до СОТ та її співробітництво з МВФ зумовлюють необхідність підвищення ефективності взаємодії банківського та реального секторів економіки. Більше того, багатий досвід економічно розвинених країн переконливо засвідчує, що економічне зростання, розвиток приватного сектору, а також поліпшення соціального захисту та добробуту населення можливе лише за умови ефективного розвитку взаємодії банківського і реального секторів економіки. Тому посилення взаємодії між ними є одним із пріоритетних напрямів реформування вітчизняної економіки, вагомим чинником розв'язання важливих соціально-економічних проблем держави, зростанням інвестиційної та інноваційної активності економічних суб'єктів і добробуту громадян.

У цьому контексті, вивчивши зарубіжний досвід, українські вчені доходять висновку, що для успішного реформування економіки, реалізації структурних проектів важливо здійснити систему заходів, серед яких виділяють такі: надання допомоги підприємствам у напрямі пошуку можливостей щодо отримання кредитів для формування та модернізації основних фондів; надання фінансовій і податковій політиці держави більш ліберального характеру щодо малорентабельних та збиткових підприємств; розширення сфери застосування кредиту для забезпечення підприємств основними і оборотними активами; створення активно функціонуючої системи державної підтримки інвестиційної діяльності [23; 84]. Така позиція є

ефективною як для реального сектору, так і для банківської системи України. Однак на сьогодні банківська сфера ще не виконала функцій головного кредитора для стратегічної перебудови економіки, тобто саме того завдання, яке повинні виконувати інвестиційні інститути, що залучають довгострокові та венчурні ресурси фінансування.

З'ясування конкретних шляхів щодо активізації кредитно-інвестиційної діяльності банків зумовлює насамперед концентрацію зусиль на дослідженні різних підходів щодо визначення сутності їх кредитної та інвестиційної діяльності.

Кредитні послуги банку є комплексом дій, пов'язаних з оформленням, видачею, обслуговуванням та погашенням кредиту. При цьому кредитний процес банку доцільно умовно поділити на кілька етапів, кожний з яких забезпечує розв'язання конкретних завдань, а всі вони в сукупності спрямовані на досягнення мети банківського кредитування - отримання прибутку.

На підготовчому етапі процесу кредитування за умови позитивного для позичальника завершення вивчення його кредитоспроможності та оцінювання ризику здійснюється структуризація кредиту - визначаються основні параметри кредитної угоди [20, 117]. Розробляючи умови кредитної угоди банк визначає вид кредиту та метод кредитування, який пропонується клієнту. Він повинен якнайкраще відповідати характеру операції, що кредитується.

Ефективність кредитної послуги значною мірою залежить від правильно встановленого терміну кредитування. Якщо кредитною угодою будуть передбачені дуже стислі терміни кредитування, то позичальник може залишитись без необхідних коштів, що призведе до спаду виробництва. Якщо ж будуть встановлені дуже ліберальні терміни та умови погашення кредиту, то позичальник деякий час зможе користуватись неконтрольованими банком коштами.

Важливе значення у структуванні кредиту має визначення суми позики. Її заниження може призвести до порушення строків повернення, тому що кредитна операція не буде здійснена вчасно, а завищення - до нецільового

використання частини коштів. Зазвичай сума кредиту встановлюється в межах витрат, що кредитуються.

Значну увагу під час структуризації кредиту приділяють вартості (ціні) кредиту, що складається з процентної ставки, комісії за видачу та оформлення кредиту та інших елементів [51, 148]. При визначенні величини процентної ставки необхідно враховувати чинники, що властиві конкретній кредитній операції.

Погашення кредиту може здійснюватися різними способами: однаковими сумами протягом всього періоду дії кредитної угоди; одночасним внеском після закінчення терміну дії угоди тощо. У разі повернення кредиту рівномірними внесками розробляється графік повернення згідно зі термінами оборотності того виду капіталу, на формування якого було надано кредит.

Більшість банківських кредитів надається під відповідний вид забезпечення. У банківській практиці використовуються різні види забезпечення кредитів (застава рухомого і нерухомого майна, гарантія, порука, страхування тощо). Визначаючи характер забезпечення працівник банку повинен оцінювати характер кредитної операції і ризику для банківської установи.

Після структуризації кредиту кредитний працівник банку проводить переговори з клієнтом щодо укладання кредитної угоди. При цьому клієнта ознайомлюють з умовами майбутньої кредитної операції (процентна ставка, комісія, забезпечення тощо). Досягнення компромісу та зближення позицій банку і клієнта є кінцевою метою переговорів. Щоб уникнути помилок та забезпечити об'єктивність у прийнятті рішення, банк, як правило, встановлює обмеження повноважень окремих посадових осіб щодо укладання кредитних договорів. Таке обмеження залежить від суми кредиту, його терміну, ризику та інших чинників.

Основний етап процесу банківського кредитування починається з підготовки умов кредитної угоди. Після визначення і узгодження всіх параметрів майбутньої кредитної операції відповідальними працівниками

кредитного підрозділу, юридичного відділу та служби безпеки банку складаються відповідні висновки щодо кредиту. Висновки відповідних підрозділів банку разом із заявкою на отримання кредиту та пакетом документів, одержаних від позичальника, заповненими кредитним працівником формами і таблицями, які визначені банком, подаються на розгляд кредитного комітету банку. Усі рішення щодо кредитування приймаються колегіальним органом банку відповідного рівня - кредитний комітет головного офісу банку; малий кредитний комітет банку; кредитна комісія філії тощо.

На розгляд кредитного комітету банку має бути винесений кредитний проект, проаналізований, опрацьований та узгоджений з усіма службами установи. У разі прийняття позитивного рішення кредитним комітетом про надання кредиту здійснюється оформлення кредитної документації: підписання кредитної угоди представником банківської установи та клієнтом та укладання відповідного договору забезпечення (договір застави, поруки, гарантії, страхування).

Після підписання кредитного договору та договору застави (гарантії, поруки) здійснюється процедура видачі кредиту. Ефективність кредитної послуги багато в чому визначається правильним способом надання кредитних коштів. Вибір варіанта надання кредиту здійснюється банком, виходячи з особливостей проекту, що кредитується, домовленостей з позичальником, а за потреби - з його банком. Найбільш поширеними у вітчизняній банківській практиці є перерахування кредитних коштів одержувачу у відповідності до цільового спрямування кредиту або зарахування коштів на відповідний рахунок позичальника. За потреби в кредитних коштах клієнт для оплати товарів чи послуг надає банку платіжні доручення, що оплачуються за рахунок банківського кредиту. Крім того, надання кредитних коштів може здійснюватися шляхом їх перерахування на поточний рахунок позичальника. Платежі проводяться в межах суми, що обумовлена кредитною угодою.

Порядок та конкретні строки погашення кредиту передбачаються кредитною угодою. При настанні строку повернення кредиту позичальник

повинен надати банку платіжне доручення на списання відповідної суми зі свого поточного рахунка для сплати боргу.

На заключному етапі здійснюється супроводження кредиту. Контроль за своєчасним та повним поверненням кредиту і виплатою процентів є важливим етапом процесу кредитування. Він здійснюється систематично шляхом проведення аналізу кредитного портфеля банку, оцінювання стану кредитів, проведення аудитором перевірок. Банк здійснює контроль як за цільовим використанням кредитних коштів, так і за збереженням майна, наданого у забезпечення. За невиконання або неналежне виконання прийнятих на себе згідно з кредитним договором зобов'язань винна сторона відшкодовує іншій стороні всі заподіяні у зв'язку з цим збитки, а також сплачує штрафи, пеню, неустойки, передбачені умовами кредитного договору.

Контроль за кредитними послугами - надзвичайно важливий, адже кредитна діяльність банківських установ не є достатньо регламентованою. Банки самостійно визначають порядок залучення та використання коштів, проведення кредитних операцій, встановлення рівня процентних ставок і комісійних винагород. При цьому банківські установи відповідають за своїми зобов'язаннями перед клієнтами всім належним їм майном і коштами.

На заключному етапі кредитного процесу здійснюється повернення кредиту і сплата процентів за ним. Повернення кредиту може здійснюватися одноразово або частинами. У першому випадку весь борг за кредитом повинен бути повернений у день настання строку погашення кредиту. У другому - встановлюється періодичність повернення кредиту. Можливе дострокове повернення кредиту при узгодженні сторін. В окремих випадках при виникненні у позичальника тимчасових фінансових труднощів допускається відстрочка погашення кредиту. Якщо в день повернення кредиту у клієнта немає коштів для сплати боргу, банк своїм розпорядженням здійснює переведення строкової заборгованості на рахунок прострочених кредитів. Процентна ставка за простроченими кредитами, як правило, збільшується.

У разі відсутності у позичальника реальних перспектив погашення боргу перед банком залежно від виду забезпечення кредиту банк застосовує різні способи примусового стягнення боргу і процентів за ним.

Під інвестиційними послугами банків розуміють такий спектр специфічних дій, який направлений на пошук для клієнтів банку найпривабливіших об'єктів інвестиційної діяльності; надання консультативної допомоги у розробці та реалізації інвестиційної стратегії підприємств; формування та управління інвестиційними портфелями клієнтів; інвестиційні послуги на ринку цінних паперів; пропозицію послуг з хеджування інвестиційного ризику тощо. Всі інвестиційні послуги комерційного банку можна умовно поділити на: послуги банку у фінансовому забезпеченні інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств, включаючи операції на ринку нерухомості, та інвестиційні послуги банку на фондовому ринку (торгівля цінними паперами; депозитарна діяльність зберігача цінних паперів; ведення реєстрів власників іменних цінних паперів; управління цінними паперами тощо).

Щодо засобів інвестиційної діяльності, то є два підходи до визначення, які саме активи слід відносити до інвестицій. За одним підходом банківські аналітики до таких активів відносять лише фінансові інструменти – торговий та інвестиційний портфелі цінних номерів (класичний підхід), за іншим – всі активи банку (розширений підхід) [94, 215]. Отже, бачимо певний дуалізм стосовно інвестиційної природи банківської діяльності. Разом з тим, існує і компромісне тлумачення, де інвестиційна природа банківської діяльності визначається за вкладеннями ресурсів банку у виробничу діяльність, що дозволяє відносити до інвестиційної діяльності інвестиційні операції банків з цінними паперами, інвестиційне кредитування і проектне фінансування.

Якщо ж, власне, розглядати інструменти активізації ролі банків в інвестуванні економічного розвитку України, то необхідність забезпечення стабільного економічного зростання, структурних зрушень у національній економіці висуває на перший план проблему генерування банківських ресурсів

та спрямування їх у реальний сектор. За умов низького інвестиційного потенціалу держави, недостатнього рівня розвитку фінансового ринку, обмежених власних можливостей підприємств роль банківської системи у структурній модернізації економіки посилюється, адже банківський сектор розвивається динамічніше, ніж інші сектори економіки й залишається найбільшим сегментом фінансового ринку України. Банки, будучи посередниками в акумулюванні та перерозподілі тимчасово вільних коштів та безпосередньо беручи участь у фінансовому забезпеченні капітальних вкладень, сприяють відтворювальним та структурним процесам в економіці.

З усіх фінансових установ лише банки здатні швидко адаптуватися до змін у суспільстві, а через свої послуги та продукти сприяти як збільшенню матеріального виробництва і обміну продуктами праці, так і покращенню соціальних стандартів суспільства.

Аналіз стану кредитних та інвестиційних портфельів вітчизняних банків доцільно розпочати з оцінки їх місця та питомої ваги в структурі активів банків. В таблиці 2.1 представлено динаміку основних складових активів банківської системи України.

Таблиця 2.1

Динаміку основних статей активів банківської системи України [55]

млрд.грн.

Показник / Дата	01.01.2016	01.01.2017	01.07.2017	01.01.2018	01.04.2018
Чисті активи	1254,39	1256,30	1237,92	1336,36	1295,81
Кредитний портфель	965,09	1005,92	972,78	1042,80	1059,88
Вкладення в цінні папери	198,84	332,27	340,99	425,79	436,05
в т.ч. ОВДП	81,58	255,47	281,43	360,80	351,26
Високоліквідні активи	191,26	199,50	214,49	178,55	184,05

Як засвідчують дані, наведені в таблиці 2.1, за підсумками I кв. 2018 року чисті активи банківської системи України зменшились. Їх обсяг станом на 01.04.2018 р. складав 1295,8 млрд. грн. проти 1336,36 млрд. грн. на початок

року (-4,0%). Основну питому вагу в структурі активів вітчизняних банків займає їх кредитний портфель (1059, 88 млрд. грн. за станом на 01.04.2018 р.) [60].

Щодо вкладень в цінні папери, то їх питома вага в структурі активів банківської системи не є такою вагомою. Специфікою діяльності банківського сектору України на вітчизняному фондовому ринку є те, що портфель цінних паперів банків сформований в основному за рахунок вкладень державних банків в ОВДП (80% сумарного портфеля цінних паперів).

На сьогодні також є сумнівною якість кредитного портфелю українських банків. Так, за даними НБУ, обсяги сформованих резервів за наданими кредитами на 01.04.2018 р. склали 550,92 млрд. грн., що становило 52% загального обсягу всього кредитного портфеля [60]. Таким чином, обсяг портфеля кредитів за мінусом резервів на зазначену дату складав 508,96 млрд. грн. (39,3% чистих активів банківської системи України).

Таким чином, частка проблемних активів в банківському секторі залишається ще досить високою. Однією із основних причин наявності проблемної заборгованості можна назвати низьку якість кредитного портфелю банків. Важливе значення також має зміна методології обліку фінансових інструментів (постанова Національного банку №351 «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» [71]), зокрема частину нарахованих, але не сплачених процентних доходів перенесено до рахунку резервів, тому обсяги загальних та непрацюючих активів одноразово зросли за незмінних чистих активів.

Ключовими чинниками коливання обсягу активів банківської системи України в досліджуваному періоді є наступні: динаміка курсу національної валюти, нарощення вкладень в ОВДП, переоцінка державних цінних паперів відповідно до вимог МСФЗ 9 та зниження обсягу корпоративних кредитів.

Курсові коливання виступають одним із основних чинників коливання сукупного обсягу кредитного портфелю банків протягом року, оскільки близько

половини виданих кредитів номіновані в іноземній валюті, 45,3% за станом на 01.04.2018 р. (рисунок 2.1) [60]. Водночас, їхня частка на 01.01.2018 р. відповідала 46,2% від обсягу виданих кредитів. Високий рівень доларизації кредитів фізичних осіб зменшується у зв'язку з поживленням кредитування населення у гривні.

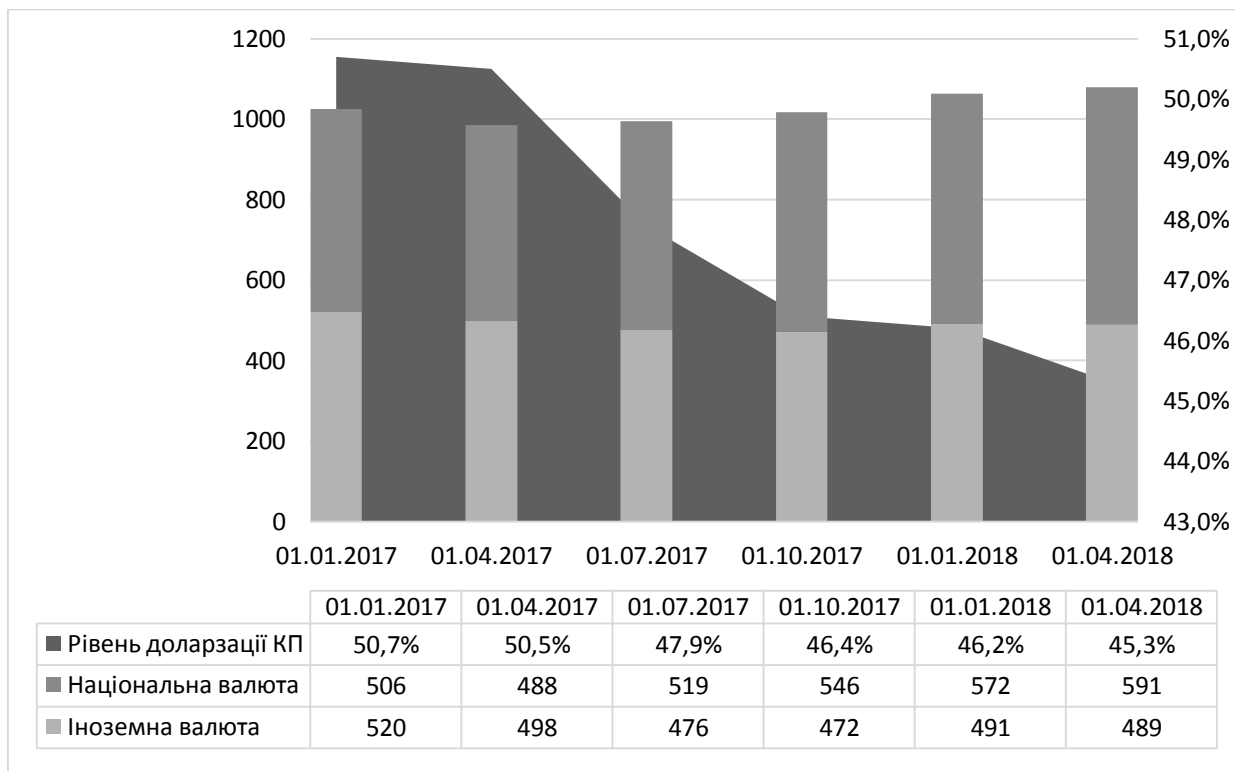

Рис. 2.1. Сукупний кредитний портфель в національній та іноземних валютах, млрд. грн.

Кредитна активність банківських установ протягом I кв. 2018 року зростає. Згідно з даними НБУ, станом на 01.04.2018 р. середня відсоткова ставка за кредитами в національній валюті відповідала 17,4% (16,7% за станом на 01.01.2018 р.). Для кредитів в іноземній валюті показник відповідав 7,0% (6,4% станом на 01.01.2018 р.) [66].

З кінця 2017 року, НБУ взяв курс на підвищення облікової ставки й проведення більш жорсткої монетарної політики. Водночас, зазначаємо, що підвищення НБУ облікової ставки відбувається на тлі аналогічно спрямованих тенденцій на світових ринках, зокрема підвищення облікової ставки ФРС США. Підвищення облікової ставки сприяє збільшенню привабливості національної валюти для банків.

Протягом I кв. 2018 року обсяг клієнтського кредитного портфелю збільшився на 1,64% (17,09 млрд. грн.) та станом на 01.04.2018 р. склав 1059,88 млрд. грн., внаслідок відносного зростання вартості валютних кредитів. За станом на 01.04.2018 р. кредити фізичним особам відповідали сукупно 175,39 млрд. грн., для юридичних осіб цей показник складав 882,81 млрд. грн. (проти 170,94 млрд. грн. і 870,30 млрд. грн. на початок року, відповідно).

Клієнтський кредитний портфель в розрізі позичальників та рівень доларизації кредитів представлено на рисунку 2.2.

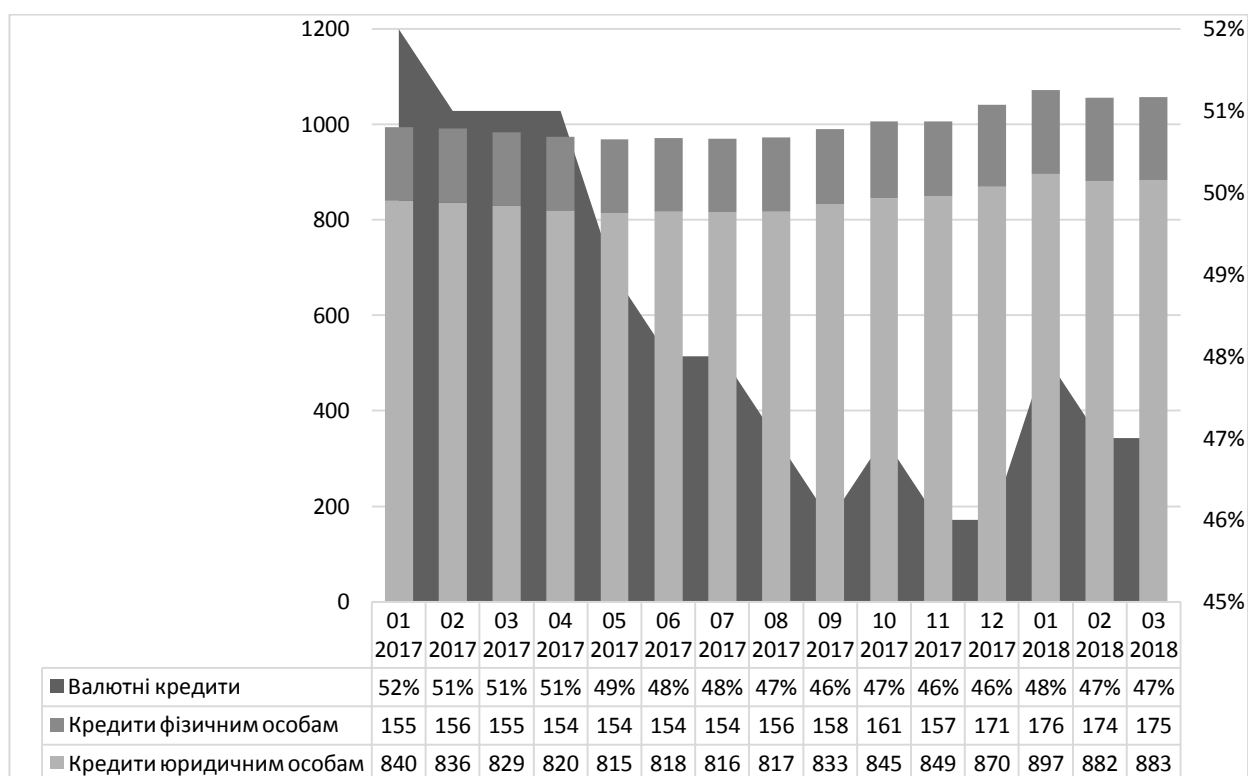

Рис. 2.2. Клієнтський кредитний портфель в розрізі позичальників та рівень доларизації кредитів, млрд. грн., % [60]

Корпоративний клієнтський кредитний портфель за підсумком I кв. 2018 року представлений в основному коротко- та середньостроковими кредитами переважно в гривні (54,9%) (за цільовим спрямуванням – інші кредити (в т.ч. кредити в поточну діяльність)).

За результатами I кв. 2018 року середнє значення відсоткової ставки за кредитами, наданими суб'єктам господарювання, складало 15,8% в національній валюті та 5,6% в іноземній валюті (14,9% та 6,4% відповідно на початок 2018 року).

Роздрібний клієнтський кредитний портфель за підсумком I кв. 2018 року зріс на 6,6% та склав 175,39 млн. грн. [60].

Банки в 2018 році продовжують активно кредитувати населення. При цьому, надання нових кредитів покращує якість портфелів, а обсяги та частка непрацюючих кредитів зазнали переоцінки при переході на МСФЗ 9.

Основною складовою роздрібного клієнтського кредитного портфелю залишаються споживчі кредити, переважно в національній валюті (в т.ч. «кешові» кредити). Обсяг іпотечних кредитів, наданих фізичним особам, станом на 01.04.2018 р. відповідав 24,46% роздрібного кредитного портфелю. В цілому, невисокі темпи розвитку іпотечного кредитування обумовлені обмеженістю та високою вартістю довгострокового ресурсу, а також невисоким платоспроможним попитом населення на довгострокове кредитування.

За підсумком I кв. 2018 року портфель цінних паперів банківської системи України збільшився на 2,4% і станом на 01.04.2018 р. складав 436,05 млрд. грн. Обсяг ОВДП у власності банків протягом I кв. 2018 року зменшився на 2,63% до 351,3 млрд. грн. Важливо зауважити, що за цей же період обсяг ОВДП у портфелі НБУ також зазнав скорочення до 350,3 млрд. грн. (-2,9%) [56].

В той же час, станом на 01.04.2018 р. у власності НБУ знаходиться більш ніж 46,9% ОВДП, що перебувають в обігу (48,0% станом на 01.01.2017 р.). Зазначимо, що великі державні банки є фактично єдиними покупцями ОВДП на внутрішньому ринку. При цьому, привабливість ОВДП для комерційних банків, як і раніше, обумовлена переважно можливістю отримувати кредити рефінансування від НБУ та залучати кошти на міжбанківському ринку під їх заставу.

На нашу думку, в сегменті кредитно-інвестиційних послуг банків прослідковуються дві важливих проблеми, що притаманні сьогодні банківській діяльності на ринку фінансових послуг України. Це висока ризиковість кредитних вкладень банків та особливості формування інвестиційних портфелів

державних банків, які роблять погоду на вітчизняному ринку банківських інвестицій.

2.2. Ринок депозитних послуг банків: стан та тенденції розвитку

Забезпечення комерційних банків достатніми обсягами депозитних ресурсів є одним з пріоритетних напрямів, що визначають стратегічні засади розвитку як банківського сегменту, так і економіки України загалом. У банківській діяльності проблема формування оптимального за термінами й обсягами депозитного портфеля є надзвичайно актуальною, що дає право стверджувати про важливість формування та розвитку ефективного депозитного ринку з його дієвим інструментарієм.

Депозитні послуги є важливою сегментом діяльності установи банку на ринку банківських послуг України. Реалізуються вони шляхом залучення вкладів (депозитів) клієнтів банку – юридичних та фізичних осіб на визначених умовах з виплатою відповідного відсотку. Аналіз ряду досліджень науковців та практиків щодо визначення сутності дефініції “ринок депозитних послуг” дає підстави для формування основних підходів до визначення її економічного змісту. Приведемо де-кілька основних характеристик ринку депозитних послуг:

- місце купівлі-продажу депозитних послуг та укладання депозитних угод;
- вид банківської діяльності, що являє собою певну систему ринкових відносин між депонентом і депозитарієм;
- економічні відносини, пов'язані з наданням депозитних послуг, в результаті яких формується коло споживачів, попит, пропозиція і ціна послуги [24, 139].

Ефективність депозитних послуг буде вищою за дотримання певних принципів: забезпечення прибутковості банківської діяльності; гнучкої депозитної політики формування депозитного портфеля; дотримання банком нормативів ліквідності; врахування аспекту прибутковості активів при

проведенні депозитних операцій; диверсифікації та вдосконалення банківських послуг з метою зацікавлення ширшого кола клієнтів.

Договір банківського вкладу (депозиту) породжує суб'єктивні права та юридичні обов'язки сторін. Сторонами договору є банк та вкладник. При укладенні договору вкладник позбавлений можливості формувати всі умови договору, а лише обирає вид вкладу (депозиту) та приєднується до запропонованих умов. Даний договір є договором приєднання. Він повинен містити однакові умови для всіх вкладників. Депозитний договір укладається в двох примірниках, з яких один передається вкладникові, а інший залишається банку. Договір банківського вкладу (депозиту) вважається укладеним з моменту прийняття банком грошової суми (вкладу) від вкладника або третьої особи на користь вкладника.

Під час надання депозитних послуг виконується відкриття та реєстрація депозитного рахунка, залучення грошових коштів на депозит, вилучення коштів з депозиту, нарахування відсотків за депозитом та їхня сплата клієнтам, повернення коштів з депозиту і закриття депозитного рахунка. Банк відкриває клієнту депозитний рахунок на підставі таких документів:

- депозитної угоди;
- картки зі зразками підписів та відбитком печатки (для юридичних осіб);
- паспорта або документа, що його замінює, і зразка підпису (для фізичних осіб);
- копій установчих та інших документів (для юридичних осіб).

Датою відкриття депозитного рахунка є дата надходження коштів на цей рахунок. Форма надходження коштів обумовлюється угодою. Юридичні особи мають право перераховувати кошти на депозитний рахунок тільки з поточного рахунка, а фізичні особи можуть вносити кошти готівкою або перераховувати з поточного рахунка.

Строкові депозити не використовуються для здійснення поточних платежів. Якщо вкладник бажає змінити суму вкладу - збільшити або зменшити її, то він може розірвати депозитну угоду і переоформити свій строковий вклад

на нових умовах. Згідно з депозитною угодою можуть бути передбачені додаткові надходження грошей на депозитні рахунки. Часткове вилучення коштів з депозиту передбачено тільки для окремих типів вкладів.

Після закінчення депозитної угоди закриття депозиту здійснюється на основі меморіального ордера. Повернення депозиту і сплату відсоткового доходу юридичним особам здійснюють тільки через перерахування коштів на поточний рахунок, а фізичним особам - шляхом її виплати готівкою або перерахування коштів на поточний рахунок. Дострокове закриття депозитного рахунка можливе на підставі заяви або клопотання вкладника.

За користування залученими коштами банки сплачують вкладникам відсотковий дохід, який може виплачуватись авансом, періодично (щомісяця, раз на квартал, за підсумками року) та після закінчення терміну дії депозиту [85, 61]. Чинними правилами передбачено щомісячне нарахування відсотків незалежно від дати їхньої фактичної виплати згідно з укладеною угодою. Відсотки підлягають нарахуванню щомісяця, не пізніше, ніж в останній робочий день місяця. Нараховані за депозитами відсотки відображаються у балансі на перше число наступного місяця як зобов'язання банку, а у звіті про фінансові результати - як понесені витрати.

Залучення коштів на депозит здійснюється за відсотковою ставкою, що визначається депозитною угодою. Для розрахунку нарахованих відсотків комерційні банки можуть використовувати номінальну або фактичну відсоткову ставку. Загальна сума нарахованих відсотків на дату закінчення терміну дії депозитної угоди не змінюється. Розрахунок за допомогою номінальної відсоткової ставки (метод рівних частин) веде до того, що витрати банку в перші періоди завищені відносно поточної вартості сумарних зобов'язань за депозитом, які включають номінал плюс відсотки.

Розрахунок відсоткових витрат за допомогою фактичної відсоткової ставки (актуарний метод) дає змогу розподіляти витрати відповідно до поточної вартості депозиту в окремі періоди і зараховувати фактичні витрати банку до відповідної суми зобов'язань за депозитом, включаючи відсотки за ним, у

визначений час. Тому вартість депозитних ресурсів, що визначається як відношення відсоткових витрат до сумарних зобов'язань за депозитом, буде незмінною.

Безумовно, банківський відсоток та строк депозиту мають велике значення при розміщенні населенням грошей у банківській сфері, однак з урахуванням сучасних економічних реалій наперед виходять інфляційні процеси. Через це депозит розглядають не тільки як спосіб отримання певного прибутку. Основне призначення депозиту – це допомога вкладникові в боротьбі з інфляцією [49, 284].

Рівень доходів за різноманітними видами депозитів різний. Найнижчі проценти банки сплачують за рахунками до запитання, оскільки вони характеризуються нестабільністю залишків. За такими рахунками, відкритими юридичним особам, проценти взагалі можуть не нараховуватися. Відсутність доходів або незначна їх сума стимулюють власників рахунків до запитання скорочувати до мінімуму залишки коштів за цими рахунками і вкладати їх у прибутковіші операції (термінові депозити, цінні папери), що для банків не вигідно. Тому деякі з них намагаються заохочувати клієнтів підтримувати стабільні залишки на рахунках до запитання. Це досягається через установлення підвищених процентів або виплати клієнтам премій за значні залишки коштів.

За рахунками до запитання, відкритими для фізичних осіб, прибуток набагато нижчий, ніж за терміновими депозитами. При встановленні розміру процентної ставки за терміновими депозитами визначальним чинником є термін, на який розміщені кошти. Чим триваліший термін, тим вищі процентні ставки.

Банки можуть зацікавити вкладників нарахуванням й сплатою простих і складних процентів. Прості проценти є традиційним видом обчислення доходу за вкладом. Нарахування і виплата доходу за вкладом відбувається відповідно до визначеної банком періодичності визнання доходів та витрат в системі фінансового обліку установи. Дохід за складними процентами визначається

наступним чином. Після закінчення розрахункового періоду на суму вкладу нараховується процент і отримана величина приєднується до суми вкладу (капіталізується); у наступному розрахунковому періоді процентна ставка застосовується до нової вже збільшеної суми. Складні проценти доцільно використовувати в тому разі, коли виплата доходу здійснюється після закінчення дії вкладу.

Одним із способів стимулювання вкладів є застосування процентної ставки, що прогресивно зростає залежно від часу фактичного перебування коштів на рахунку. З метою компенсації інфляційних витрат банки можуть пропонувати вкладнику виплату процентів наперед. Якщо депозитна угода буде розірвана достроково, виплачені проценти банк утримає із суми вкладу.

Функціонування депозитного ринку є об'єктом державного регулювання. Основними державними органами, які здійснюють пруденційне регулювання депозитного ринку, маркетингового й конкурентного середовища, є НБУ і Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) [8, 76]. Банківський депозит користується серед населення попитом, оскільки він є менш ризикованим інструментом порівняно з іншими способами інвестування. Це пов'язано, перш за все, з існуванням ФГВФО, учасниками якого є переважна більшість українських банків.

Вітчизняна система гарантування вкладів потребує вдосконалення за кількома напрямками. Зокрема, розширення гарантій на депозитні вклади юридичних осіб, що надасть можливість збільшити надходження до Фонду, запровадження на додачу до нинішньої системи підходу агрегованої гарантії за всіма депозитними вкладками, що зменшить зловживання гарантійним захистом.

Неефективність української системи гарантування банківських вкладів визначається й тим, що вона відірвана від інших елементів системи забезпечення фінансової стабільності, особливо це стосується банківського нагляду. Необхідно переосмислити роль ФГВФО, адже арсенал його дій щодо стабілізації банківського сектору в короткостроковому періоді через підняття

сум гарантування вичерпано, що в довгостроковій перспективі підвищуватиме ризики банківських криз [72, 311].

Ретроспективний аналіз вітчизняного ринку депозитних послуг показав, що протягом 2014 р. банківська система України втратила 39,8 млрд. грн. депозитів у національній валюті, або 9,8%. Відтік депозитів у національній валюті фізичних осіб мав більш негативну динаміку і складав 57,8 млрд. грн. або 22,8%. Значний обсяг зниження депозитів в національній валюті фізичних осіб частково компенсувався приростом депозитів у національній валюті юридичних осіб на 17,9 млрд грн за рахунок зростання коштів на поточних рахунках [56].

Відтік депозитів фізичних осіб протягом 2014 р. негативно вплинув на ліквідність банківської системи України. Брак ліквідності покривався за рахунок рефінансування Національним банком України. На відміну від відтоку депозитів у національній валюті, депозити в іноземній валюті мали негативну тенденцію до зниження протягом всього року, як з рахунків фізичних осіб – на 8,3 млрд. дол. США, або 37,7%, так і з рахунків юридичних осіб – на 1,7 млрд дол. США, або 23% [62, 38].

Внаслідок скорочення депозитів у банків почалися такі проблеми: погіршення якості кредитного портфеля, падіння ліквідності, недотримання нормативів. Політика загального збільшення ліквідності банківської системи здійснювалася за допомогою операцій з рефінансування. Впродовж 2014 р. банкам було надано величезні фінансові ресурси, частина з яких була отримана для виконання економічних нормативів (кредити «овернайт»), а частина – на програми з фінансового оздоровлення банків [56]. В кінцевому підсумку така політика привела до глибокої кризи вітчизняної банківської системи та банкрутства цілого ряду банків.

На сьогоднішній день українські банки здійснюють пошук оптимального варіанту формування банківських ресурсів. З позицій стабільності ресурсної бази і загалом діяльності банку необхідним є те, щоб найбільшу частку його ресурсів становили строкові вклади. Але, на жаль, в умовах нестабільної

економіки України зростає рівень недовіри вкладників до формування строкових вкладів. Хоча, за оцінками вітчизняних експертів, «на руках» населення знаходиться значний потенціал грошових ресурсів, що становить велику частину грошового обороту і може бути розміщеним у комерційних банках України.

Суттєво знизився рівень відсоткових ставок за депозитами. Сьогодні максимум, що можна отримати від надійних банків, – 12-14% річних в гривнях. До того ж зазвичай такі великі відсотки дають тільки під довгострокові вклади – на рік і більше [47, 126]. Альтернатива – вклади в іноземній валюті. Більшість банків приймає вклади в доларах та євро. Але відсотки за валютними вкладками є значно нижчими, ніж у гривні.

Із банківського ринку масово зникають депозити з правом поповнення та можливістю дострокового розірвання. Схоже, ринок депозитних послуг прямує у бік спрощення, за якого залишиться лише два види депозитів: строкові без права зняття та ощадні з вільним рухом коштів.

Динаміка зобов'язань банківської системи України (рисунок 2.3) засвідчує зменшення сукупного обсягу зобов'язань українських банків протягом I кв. 2018 року на 3,1% до 1 136,2 млрд. грн. [60].

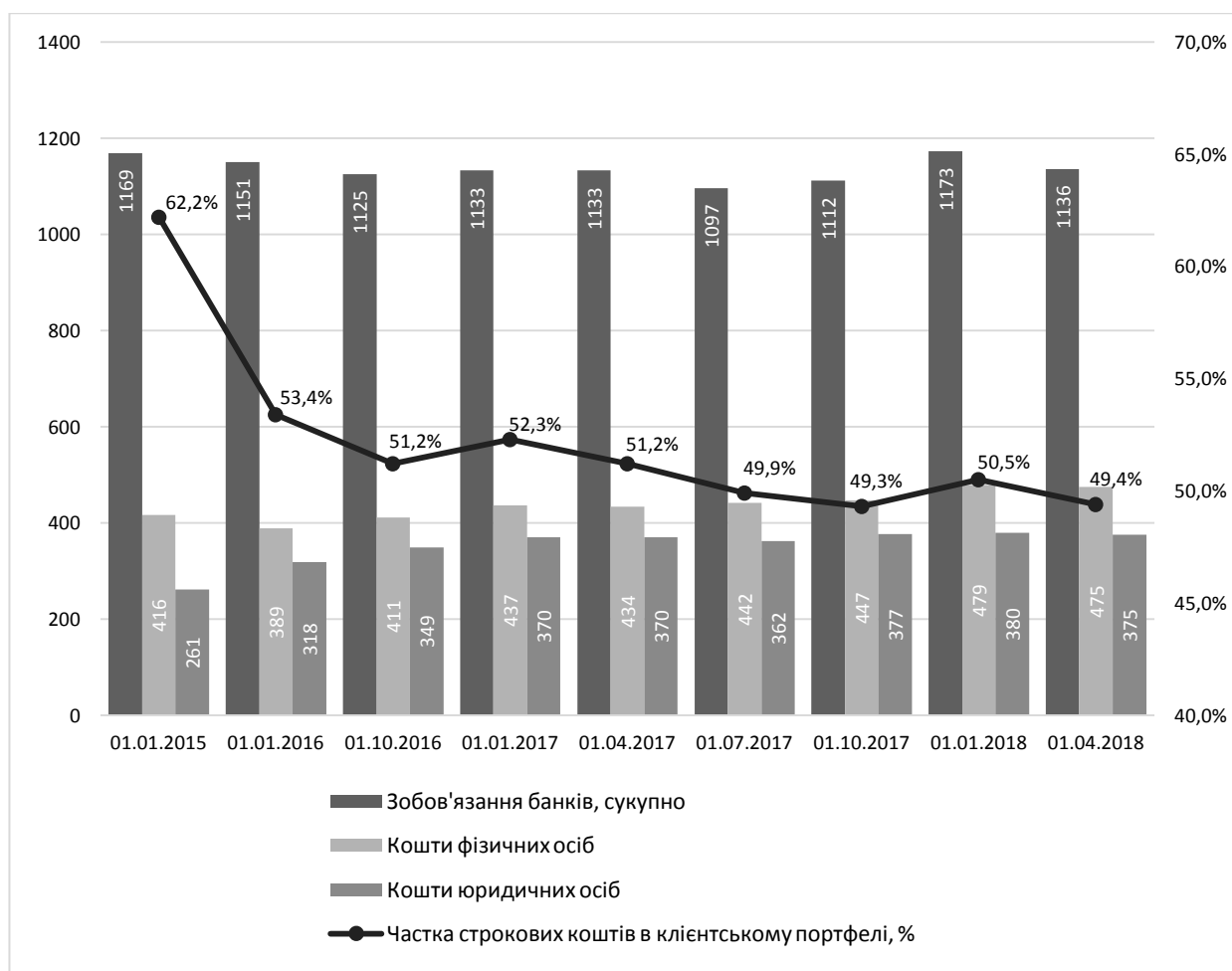

Рис. 2.3. Динаміка та структура зобов'язань банківської системи України

Протягом I кв. 2018 року сукупний обсяг клієнтського портфелю банківської системи зменшився на 1,0% та станом на 01.04.2018 р. складав 849,8 млрд. грн. Зростання курсу гривні та залучення більшої кількості депозитів від населення в гривні сприяло помірній дедоларизації.

За строковим характером в клієнтському портфелі переважають короткострокові депозитні вклади строком до 1 року. Слід зауважити, що в I кв. 2018 року депозитний ринок продовжує демонструвати ознаки відновлення, обсяг залучених депозитів в цьому році продовжує показувати зростання.

З початку року встановилася тенденція до зростання обсягу вкладів на вимогу та вкладів терміном до 1 року, які зросли на 2,5% та 4,8%, і станом на 01.04.2018 становили 438,6 млрд. грн та 309,8 млрд. грн. відповідно (438,3 млрд. грн. та 296,0 млрд. грн станом на 01.01.2018 року) [60].

За станом на 01.04.2018 р. частка коштів на вимогу дорівнює 47,3% сукупного портфелю коштів клієнтів (47,1% на початок 2018 року). Частка довгострокових депозитів протягом досліджуваного періоду зменшилася, та станом на 01.04.2018 р. складала 19,3% (21,1% на початок 2018 року) в загальному обсязі зобов'язань банків.

Частка коштів, залучених в іноземній валюті протягом I кв. 2018 року зменшилася, проте в сукупному клієнтському портфелі продовжує залишатися значною (45,7% на початок року, та 43,5% за підсумками I кв. 2018 року). Рівень доларизації клієнтського портфелю представлено на рисунку 2.4 [66].

Протягом I кв. 2018 року НБУ двічі підвищував облікову ставку – з 14,5% станом на початок року до 17% річних на кінець I кв. 2018 року. У зв'язку з цим банки призупинили зниження ставок за депозитами населення: вартість 12-місячних депозитів для фізичних осіб у гривні зберігається на рівні 14,2% протягом останніх 5 місяців. Разом з цим, триває поступове зниження ставок за валютними депозитами, які оновили черговий історичний мінімум.

Клієнтський портфель суб'єктів господарювання протягом I кв. 2018 року зменшився на 7,1% (-26,9 млрд. грн.) та станом на 01.04.2018 р. складав 352,9 млрд. грн. При цьому, зменшення коштів суб'єктів господарювання відбувалося в основному за рахунок зменшення залишків коштів на поточних рахунках, й викликано в основному сезонним впливом. На динаміку показника знаний вплив мають курсові різниці.

Роздрібний клієнтський портфель протягом I кв. 2018 року зменшився на 0,8% (-3,9 млрд. грн.) та станом на 01.04.2018 р. складав 474,7 млрд. грн. Гривневі кошти фізичних осіб зросли на 3,2%.

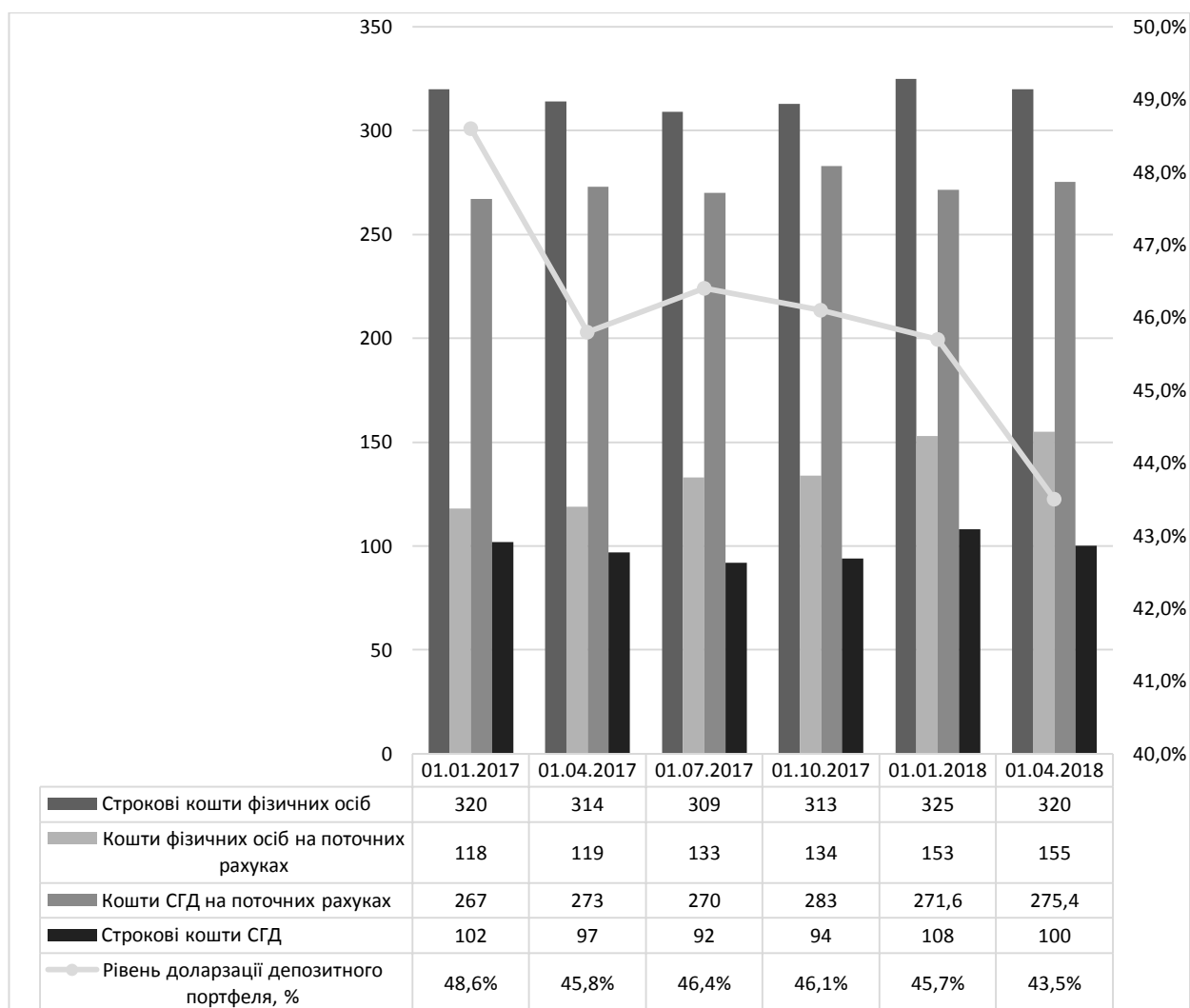

Рис. 2.4. Динаміка рівня доларизації клієнтського портфелю, млрд. грн., %

Проаналізувавши існуючу практику банківського менеджменту, виділимо низку проблем, які заважають активному розвитку ринку депозитних послуг України:

- тривала нестабільність грошово-кредитного ринку держави;
- повільні темпи нарощення капітальної бази банків;
- низька якість результатів маркетингових досліджень депозитного ринку;
- непристосованість інструментарію депозитної політики до мінливого середовища ринку банківських послуг;
- недостатній професійний рівень вищих управлінців, що гальмує залучення додаткових коштів від клієнтів, особливо фізичних осіб різних соціальних груп;

- обмежений перелік депозитних продуктів.

Враховавши баланс між депозитними та кредитними операціями банку, з метою підтримки його стабільності та мінімізації фінансових ризиків важливо ефективно диверсифікувати ресурси банку, розробити комплекс заходів з підвищення ефективності управління депозитним портфелем. Серед таких дієвих заходів можна назвати:

- формування позитивного іміджу банку як установи;
- розробку нових конкурентоздатних продуктів із супутнім набором послуг, орієнтованим на різні категорії вкладників;
- підвищення привабливості вкладів шляхом застосування системи стимулів і бонусів для потенційних клієнтів;
- визначення оптимального терміну зберігання депозитних вкладів, який має бути логічно пов'язаним з терміном оборотності кредитних ресурсів;
- рекламування конкурентних переваг пакету банківських послуг;
- врахування специфіки регіонів при визначенні видів вкладів, що пропонуються;
- запровадження цільових вкладів з визначеною заздалегідь датою повернення;
- анкетування клієнтів з метою визначення їх мотивації при виборі банку;
- удосконалення технологій дистанційного обслуговування для максимальної зручності клієнтів;
- зацікавлення тримачів зарплатних карток банку в перерахуванні певних коштів на їх депозитні рахунки.

Дотримання основних принципів проведення депозитних операцій, здійснення дієвого моніторингу результатів діяльності банків забезпечить підвищення ефективності надання депозитних послуг. Заходи щодо відстеження системних ризиків в процесі залучення депозитних коштів, нівелювання структурних дисбалансів в активах і пасивах банків сприятимуть покращенню фінансових результатів діяльності банківських установ України і подальшій стабілізації банківського сектору.

2.3. Послуги з розрахунково-касового обслуговування клієнтів банків в контексті застосування новітніх банківських технологій

Посередництво в розрахунках є базовою і основною функцією банків. Грошові кошти підприємств і організацій підлягають обов'язковому зберіганню в банках. Для цього банки відкривають підприємствам і організаціям в залежності від характеру їх діяльності і джерел фінансування поточні або поточні бюджетні рахунки як в національній, так і в іноземній валютах. Клієнти мають право самостійно вибрати банк для свого кредитно-розрахункового і касового обслуговування. Вони можуть обслуговуватися за всіма видами банківських операцій в одному або декількох банках як за місцем свого знаходження, так і розташованих в інших регіонах. Такий підхід дає можливість клієнту вибрати банк керуючись своїми потребами та інтересами, тобто такий, де більш гнучка кредитна політика, швидко і чітко виконуються операції, краща інформованість клієнта і культура обслуговування. Коло клієнтів банку досить велике: підприємства, установи, організації, благодійні фонди, партії, громадські об'єднання, фізичні особи тощо.

Для розрахункового обслуговування між банком і клієнтом повинен бути укладений договір на обслуговування банківського рахунку, в якому зазначається номер відкритого рахунку, передбачені зобов'язання та права сторін щодо виконання операцій за рахунком, умови закриття рахунку, строк дії договору, порядок та періодичність видачі виписок з рахунку і таке інше. У відповідності із цим договором банк зобов'язується відкрити клієнту рахунок, зараховувати на нього грошові кошти, що надходять від клієнта і на користь клієнта, за дорученням клієнта (в окремих випадках - без такого доручення) списувати відповідні суми з його рахунку для зарахування їх на рахунки контрагентів, приймати від клієнта і видавати йому кошти готівкою, виплачувати встановлені відсотки за зберігання коштів на рахунку тощо. Клієнти банку зобов'язані дотримуватись визначених в договорі умов.

Слід відмітити, що з метою відшкодування витрат багато банків за юридичне оформлення рахунків і здійснення розрахунків на договірних засадах стягують з клієнтів певну плату. Тому обов'язковою умовою договірних зобов'язань є встановлення між банком і клієнтом тарифів комісійної винагороди за банківські операції і послуги, у тому числі за розрахунково-касове обслуговування (плата за відкриття рахунка, закриття рахунка, вихідні перекази, за вилучення готівки тощо), також розмір плати за залишки коштів на поточному рахунку.

Більша частина розрахунків між підприємствами і організаціями здійснюється безготівковим шляхом. У касах підприємства можуть зберігатися кошти готівкою в межах ліміту, що встановлений банком і погоджений з підприємством. Грошові розрахунки необхідно здійснювати через банки шляхом безготівкових перерахувань коштів. Платежі проводяться банком за дорученням або за згодою платника за наданими підприємством грошово-розрахунковими документами, які не обертаються поза банками. Стягнення коштів з рахунків клієнтів банку здійснюється лише у випадках, передбачених чинним законодавством [90, 312].

Ці основні принципи визначають головну роль банків в організації грошового обігу і передусім стосуються суб'єктів господарської діяльності, а також фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності без юридичного статусу, що мають право на відкриття рахунку в банку для зберігання грошових коштів і здійснення розрахунків.

Виступаючи в якості посередників в платежах, банки виконують для своїх клієнтів операції, пов'язані з проведенням розрахунків і платежів. Необхідність проведення кожного платіжного документу у визначені терміни, безперервність розрахунків вимагають від банків розробки методології їх організації з метою вдосконалення розрахунків і посилення контролю за їх здійсненням.

Безготівкові розрахунки в народному господарстві організовують за певною системою, під якою розуміють сукупність принципів організації

безготівкових розрахунків, вимог, що висуваються до їх організації, визначених конкретними умовами господарювання, форм і способів розрахунків.

Світова практика виробила широкий спектр різних платіжних інструментів, кожний з яких має свої переваги та недоліки. Враховуючи їх та зважаючи на свій реальний фінансовий стан і характер конкретної товарної операції, кожний з контрагентів товарних операцій може вибрати найбільш надійний та зручний для себе платіжний інструмент та визначити умови його застосування.

Згідно із Законом України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» платіжний інструмент – це засіб певної форми в паперовому, електронному та іншому виді носія інформації, використання якого ініціює переказ грошей з відповідного рахунку платника. До платіжних інструментів відносять документи на переказ та спеціальні платіжні засоби. Платіжні інструменти, що застосовуються у безготівкових розрахунках в Україні, базуються переважно на кредитному переказі грошей. Дебетові інструменти, такі як вексель та чек, застосовуються в безготівкових розрахунках, проте так і не набули значного поширення [51, 98].

Безготівкові розрахунки в Україні можуть здійснюватися із застосуванням платіжних інструментів у формі: платіжного доручення; платіжної вимоги-доручення; розрахункового чека; заяви на акредитив; векселя; платіжної вимоги; банківської платіжної картки; меморіального ордера. Кожний із платіжних інструментів має свої переваги і недоліки. Інформація про завантаженість Системи електронних платежів НБУ у розрізі платіжних інструментів у 2017 році представлена в таблиці 2.2 [66].

Ефективність функціонування системи розрахунків в країнах з розвинутою банківською інфраструктурою базується на постійному вдосконаленні технологій розрахункових операцій, намаганні юридичних та фізичних осіб вигідніше використовувати свої кошти.

Невід'ємною складовою вдосконалення обслуговування клієнтів банку є зручність, якість та швидкість обслуговування. Саме для задоволення цих

потреб більшість банків використовують інтернет-технології. Всередині української банківської системи вже сформувалося розуміння необхідності та корисності впровадження інтернет-технологій в процесі обслуговування клієнтів, тим більше, що ефективна організація цих послуги не тільки приносить додатковий дохід банківській установі, але й сприяє укріпленню її іміджу та стрімкому розширенню клієнтської бази.

Таблиця 2.2

Інформація про завантаженість СЕП у розрізі платіжних інструментів у 2017 р.

Назва платіжного інструмента	Питома вага від загальної кількості початкових платежів у СЕП (банки та їх філії, у %)	Питома вага від загальної суми початкових платежів у СЕП (банки та їх філії, у %)
Платіжне доручення	67,3	74,4
Меморіальний ордер	32,7	25,6
Інші:	0,004	0,009
- платіжна вимога;		
- інкасове доручення (розпорядження);		
- платіжна вимога-доручення;		
- меморіальний ордер, сформований на підставі платіжної вимоги про примусове списання коштів, інкасового доручення (розпорядження), реєстру чеків		
Усього	100	100

При обслуговуванні клієнтів через мережу Інтернет банку необхідно дотримуватись таких основних принципів банківського обслуговування [7, 6]:

- Доступність. Як будь-який інший банківський продукт, послуги, що надаються через Інтернет мають бути доступні кожному. Це означає, що не повинно існувати жодних обмеження для клієнтів щодо доступності даних послуг.

- Простота використання. Кожен із запропонованих банківських продуктів має бути максимально простим. Робота з ним не повинна займати у клієнта багато часу, процес освоєння має бути швидким і зручним.

- Конфіденційність. Банк має гарантувати клієнту захищеність інформації, яка стосується безпосередньо клієнта та його контрагентів від несанкціонованого доступу. Цей принцип особливо актуальний для обслуговування клієнтів через Інтернет.

- Оперативність. Всі операції, які здійснює клієнт, мають відобразитися в режимі реального часу. В іншому випадку послуги через Інтернет втрачають сенс.

- Комплексність. Ідеальним є варіант, коли банк повністю дублює свої послуги через Інтернет, тобто надає через Інтернет ті самі послуги, що й через відділення банку.

- Збереження цілісності інформації. Інформація про операцію ніким не може бути змінена, виправлена або доповнена.

- Ідентифікація. Покупці і продавці мають бути впевнені, що всі сторони, що беруть участь в операції, є тими, за кого вони себе видають.

- Гарантії ризиків продавця. Здійснюючи торгівлю в Інтернеті, продавець піддається багатьом ризикам, пов'язаним з відмовами від товару і несумлінністю покупця. Величина ризиків має бути узгоджена з провайдером платіжної системи та іншими організаціями, включеними в торгові схеми за допомогою спеціальних угод.

- Мінімізації плати за транзакцію. Плата за обробку транзакцій, замовлення та оплата товарів, природно, входять до їх вартості, тому зниження ціни транзакції збільшує конкурентоспроможність і банку, і клієнта. Важливо відмітити, що транзакція має бути сплачена у будь-якому випадку, навіть за відмови покупця від товару.

Зручність користування Інтернетом для клієнтів банку обумовлена такими моментами:

1. Скориставшись мережею Інтернет, клієнт отримує можливість у режимі реального часу відстежувати надходження коштів на його рахунки й оперативно здійснювати всі необхідні платежі. Це дає змогу ефективніше

використовувати фінансові ресурси, підвищує конкурентноспроможність бізнесу, і як наслідок - забезпечує надходження додаткових ресурсів банку.

2. Користуючись системами інтернет-обслуговування, отримавши віддалений доступ до рахунку, клієнт банку уникає необхідності щодня відвідувати офіс банку, що є передумовою для заощадження робочого часу.

3. Нові системи за рахунок доступнішого і зручнішого інтерфейсу дають змогу з мінімальними зусиллями підготувати платіжні документи для банку, уникнути можливих помилок при їх підготовці, а також в режимі реального часу контролювати процес проходження документа в банку.

4. Інтернет-технології дають можливості мобільності та масштабованості, скориставшись якими, користувач зможе вибрати найбільш зручні та ефективні процедури управління власними фінансами. Система дає змогу організувати одночасну роботу з необмеженою кількістю робочих місць в офісі, розподілити повноваження співробітників, задіяних у підготовці документів, контролюванні фінансових потоків тощо.

Схему управління клієнтом своїм рахунком з використанням інтернет-технологій представлена на рисунку 2.5 [98].

Пасивні операції, що здійснюються через Інтернет, як правило, зводяться до управління рахунком, як поточним, так і картковим, та отримання інформації щодо нього. Сьогодні діють такі інтернет-системи взаємодії клієнта з банком: інтернет-банкінг, мобільний банкінг тощо.

Інтернет-банкінг - це технологія віддаленого банківського обслуговування, яка дає змогу клієнтові отримувати банківські послуги не відвідуючи банківський офіс. Інтернет вигідний для банків передусім тому, що інтернет-банкінг - це можливість залучити більшу кількість клієнтів, які можуть стати учасниками інтернет-банкінгу незалежно від місцезнаходження.

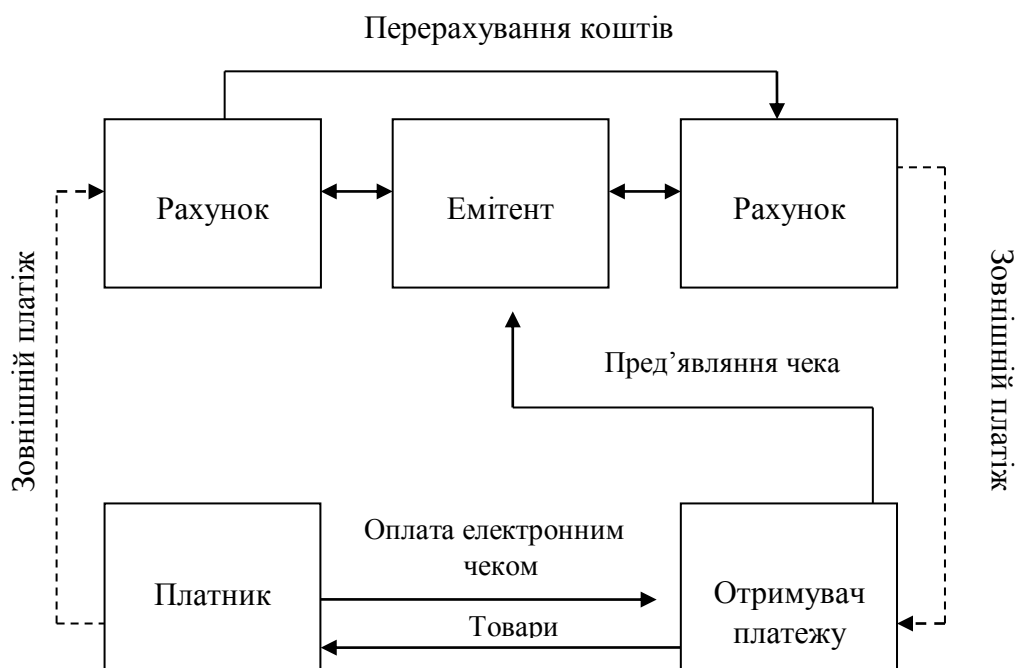

Рис. 2.5. Технологія здійснення платежів через Інтернет

До основних функцій, які забезпечує стандартна система інтернет-банкінгу належать:

- виконання платежів безпосередньо співробітниками фірми, яка мають право електронного підпису, організація "прав доступу" для різних груп користувачів, перегляду виписок та залишків за рахунками;
- наявність як мінімум трьох методів авторизації користувача (вимога НБУ);
- система екстреного зв'язку з адміністратором.

Завдяки дотриманню зазначених вище умов, зручному користуванні та наявності систем захисту інформації інтернет-банкінг став універсальним продуктом для швидкого й зручного обслуговування клієнтів. На даному етапі розвитку суспільства система Інтернет-банкінгу вже не є новацією та користується широким попитом серед споживачів банківських послуг [91, 32].

Інтернет-технології на сьогоднішній день є основою подальшого вдосконалення та розвитку діяльності банків на ринку фінансових послуг. Банки мають наміри активніше просувати свої послуги у мережі Інтернет.

Аналіз зарубіжної практики інноваційної банківської діяльності свідчить про дедалі частіше інвестування банками коштів у сучасні інформаційні технології, щоб відповідати зростаючим потребам клієнтів. У світовій банківській практиці зараз відбуваються наступні інноваційні зміни [47, 125]:

- «багатоканальна діяльність» при поєднанні нових і традиційних технологій та інструментів: самообслуговування, дистанційного обслуговування, використання Інтернету, індивідуальні консультації;

- віртуальні банківські та фінансові технології: управління банківським рахунком, онлайн обслуговування тощо;

- роззосередження і організаційне розділення банку, оптимізація банківської мережі: сегментація, зміни у філіальній мережі, онлайн банкінг;

- комплексне використання нових інформаційних і комунікаційних технологій для електронного і змішаного маркетингу (клієнт сам вибирає форму обслуговування);

- нові банківські продукти та послуги, що ґрунтуються на нових інформаційних та комунікаційних технологіях.

В інноваційній політиці останнім часом зростає роль держави. Актуальність державної підтримки інноваційної політики на ринку банківських послуг потребує розробки стратегії розвитку банківської системи на перспективу як складового елемента розвитку фінансового ринку загалом. На нашу думку, у стратегії розвитку ринку фінансових послуг, доцільно передбачити:

- основні інноваційні напрямки розвитку ринку банківських послуг і методи їх підтримки;

- розвиток і запровадження перспективних технологій обслуговування клієнтів, обробки та передачі інформації;

- взаємодію різних сегментів ринку фінансових послуг;

- розвиток системи регулювання і нагляду ринку фінансових послуг як єдиного цілого, а не лише окремих його сегментів.

Розробка і впровадження такої стратегічної програми дозволить сформувати в Україні цілком конкурентоспроможний ринок фінансових послуг і його найбільшу складову – ринок банківських послуг, що слугуватиме стимулом і каталізатором інноваційного розвитку економіки загалом.

Висновки до розділу 2

Кредитні послуги банку реалізуються як комплекс дій, пов'язаних з оформленням, видачею, обслуговуванням та погашенням кредиту. Процес банківського кредитування умовно доцільно поділити на кілька етапів, кожний з яких забезпечує розв'язання конкретних завдань, а всі вони в сукупності спрямовані на досягнення мети банківського кредитування - отримання доходу.

Процес банківського кредитування включає в себе сукупність взаємозв'язків позичальника і банку з приводу здійснення кредитної операції. Саме від правильної організації процесу кредитування та розподілу повноважень між відповідними службами та підрозділами банківської установи залежить ефективність прийняття рішення щодо кредитного проекту, що сприятиме мінімізації ризиків кредитної діяльності банку.

Врахувавши баланс між депозитними та кредитними операціями банку, з метою підтримки його стабільності та мінімізації фінансових ризиків важливо ефективно диверсифікувати ресурси банку, розробити комплекс заходів з підвищення ефективності управління депозитним портфелем.

Для надання послуг з розрахункового обслуговування між банком і клієнтом повинен бути укладений договір на розрахунково-касове обслуговування, в якому зазначається номер відкритого рахунку, передбачені зобов'язання та права сторін щодо виконання операцій за рахунком, умови закриття рахунку, строк дії договору, порядок та періодичність видачі виписок з рахунку і таке інше. У відповідності із цим договором банк зобов'язується відкрити клієнту рахунок, зараховувати на нього грошові кошти, що надходять від клієнта і на користь клієнта, за дорученням клієнта списувати відповідні суми з його рахунку для зарахування їх на рахунки контрагентів, приймати від

клієнта і видавати йому кошти готівкою, виплачувати встановлені відсотки за зберігання коштів на рахунку.

Невід'ємною складовою вдосконалення обслуговування клієнтів банку є зручність, якість та швидкість обслуговування. Саме для задоволення цих потреб більшість банків використовують інтернет-технології.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

3.1. Розвиток системи регулювання ринку фінансових послуг України

З огляду на світові тенденції, завданням подальшого розвитку системи регулювання ринку фінансових послуг в Україні є підвищення рівня прозорості ринку, його капіталізації та ліквідності, вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності окремих учасників ринку. Державне регулювання вітчизняного ринку фінансових послуг вимагає посилення координації зусиль законодавчої, виконавчої влади та окремих суб'єктів ринку, направлених на створення умов для реалізації наявного економічного потенціалу ринків банківських та небанківських фінансових послуг та на формування передумов їх зростання.

Законодавство більшості країн розмежовує сфери діяльності банківських і небанківських фінансових установ. Сегментацію ринку небанківських фінансових послуг прийнято розглядати за ознаками послуг, які надаються: на страховому ринку – це послуги щодо страхування відповідальності, життя, майна та ін.; на кредитному – послуги кредитних спілок, ломбардів, лізингових компаній тощо [8, 81].

Не вдаючись до детального аналізу нормативно-правової бази систем надання банківських та небанківських фінансових послуг в інших державах, акцентуємо увагу лише на тому, що у законодавстві багатьох європейських країн термін “фінансова операція” вживається до системи національних рахунків. Стосовно ринку, на якому працюють банки та небанківські фінансові установи, використовується термін “фінансова послуга” [42, 283].

У вітчизняному законодавстві дана дефініція чітко визначена, зокрема, фінансові послуги – це операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи рахунок цих осіб, у випадках,

передбачених законодавством, також за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості активів [79].

Сутність, завдання, принципи побудови та функціонування системи регулювання ринку фінансових послуг доцільно характеризувати за аналогією, із загальноприйнятим поглядом на поняття “система”.

Вибір моделі державного регулювання і нагляду за ринками фінансових послуг залежить від багатьох об’єктивних і суб’єктивних факторів. При цьому слід враховувати, що жодна модель не буде ефективною, якщо її не адаптувати до реалій країни. Об’єктивними факторами є:

- розмивання меж між банківськими послугами та іншими фінансовими послугами;
- зростання концентрації на фінансовому ринку та ролі фінансових конгломератів;
- формування транскордонних диверсифікованих фінансових продуктів;
- поширення альтернативних фінансових послуг (альтернативні системи платежів, електронна комерція, можлива алгоритмічна торгівля фінансовими інструментами, тощо). Це дозволяє використовувати регуляторний арбітраж, ухилення від оподаткування, а також може стати підґрунтям для здійснення махінацій, необґрунтованих банкрутств і виведення активів.

Кожна держава управляє названими ринками через органи, що мають спеціальні повноваження, так звані державні регулятори. Разом із саморегулюючими організаціями, якщо такі створено підприємницькими структурами, державні регулятори утворюють єдину систему регулювання сфери ринків фінансових послуг. Саме до такої побудови тяжіє система регулювання ринку фінансових послуг в Україні. Основним державним регулятором названого ринку в Україні є Нацкомфінпослуг [65].

Поряд з зазначеними головними державними регуляторами деякі органи державної влади (Антимонопольний комітет України, Міністерство фінансів України) не ставлять за мету управління сферою ринків фінансових послуг, але

можуть здійснювати та здійснюють стосовно них регулятивні повноваження, характер яких зумовлюється функціональною спрямованістю органу. Так, Антимонопольний комітет України має регулятивні повноваження, пов'язані із захистом вільної економічної конкуренції та запобіганням недобросовісній конкуренції в усіх сферах економіки, в тому числі й на ринку фінансових послуг. Проте, як свідчить функціонування вітчизняного ринку фінансових послуг, Антимонопольний комітет України не займає активну позицію в цьому питанні.

У міжнародній практиці застосовуються три моделі організації здійснення державного регулювання і нагляду за діяльністю фінансових установ [95, 17]:

- ✓ секторальна модель;
- ✓ модель концентрації всіх наглядових функцій в єдиному наглядовому органі;
- ✓ модель поділу повноважень щодо нагляду за ринком та щодо пруденційного нагляду.

Загальну систему регулювання ринків фінансових послуг в Україні доцільно відносити до певної варіації секторної моделі [5], оскільки повноваження між державними регуляторами розподіляються, насамперед, за видами фінансових послуг, відносно яких здійснюється регулювання (Національний банк України - банківські послуги, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку - фінансові послуги на фондовому ринку та послуги щодо цінних паперів, Нацкомфінпослуг - небанківські послуги). Кожний компетентний орган здійснює регулювання і нагляд за певним сектором.

Перевагами секторальної моделі є спеціалізація компетентних органів на регулюванні певного сектору, в свою чергу наявність конкуренції між секторальними органами може сприяти розвитку фінансового ринку. Крім того, на відміну від секторальної, в інших моделях регулювання відповідальність за

стабільність фінансової системи повністю покладається на один орган, помилка якого може бути істотною.

Разом з тим фінансовий ринок безперервно формує нові послуги, розмиваючи кордони між видами фінансових установ та видами фінансових послуг. В умовах відкритого фінансового ринку та подальших глобалізаційних і євроінтеграційних процесів секторальна модель не зможе забезпечити адекватний нагляд за фінансовими конгломератами і фінансовими ринками із секторально розмитими кордонами, оскільки однакові за змістом фінансові послуги (наприклад, залучення коштів із зобов'язанням щодо наступного повернення, чи кредитування) можуть надавати різні за видами фінансові установи.

Зростання ролі фінансових конгломератів і холдингових структур, зайнятих в декількох секторах фінансового ринку призводить до того, що при секторальній моделі регулювання кожен орган має інформацію тільки про стан “свого” сектору. За незадовільного реального фінансового стану установи переміщення активів між пов'язаними установами дозволяє на певний момент часу забезпечити дотримання фінансових вимог для окремого компетентного органу. Крім того, існує практика штучного банкрутства певних фінансових установ із виведенням активів у інший сектор.

Оскільки важко досягти узгодженості в діяльності компетентних органів щодо регулювання окремих секторів фінансового ринку, при секторальному нагляді можуть існувати відмінності у регулюванні різних видів фінансових установ. Користуючись різними умовами регулювання та оподаткування, фінансові конгломерати чи пов'язані фінансові установи працюють “на кордоні” між секторами регулювання. Це дозволяє фінансовим установам і фінансовим конгломератам використовувати регуляторний і податковий арбітраж. За секторальної моделі, що орієнтована лише на забезпечення нагляду у конкретному секторі, існує проблема оцінки ризиків і загроз в цілому для всього фінансового ринку.

Все це обумовлює необхідність заміни секторального регулювання іншими моделями із посиленням пруденційного нагляду та концентрацією регулятивних і наглядових повноважень.

На рисунку 3.1 представлено п'ять можливих варіантів трансформації існуючої в Україні секторальної моделі регулювання і нагляду на фінансовому ринку.

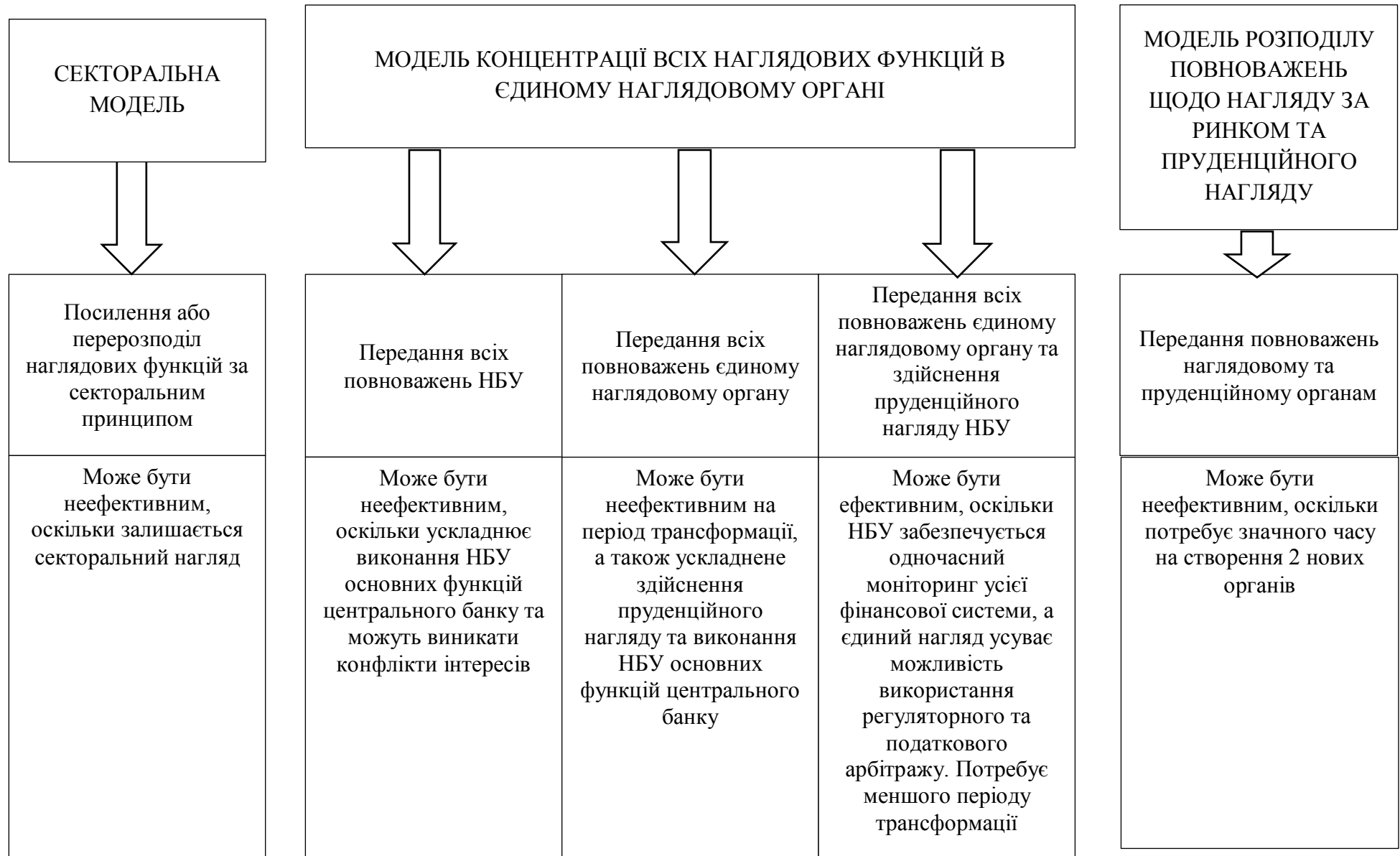

Рис. 3.1. Трансформація існуючої секторальної моделі регулювання і нагляду на фінансовому ринку

Перший варіант трансформації - посилення або перерозподіл відповідальності компетентних органів за певними секторами, що ґрунтується на секторальній моделі нагляду.

Такий спосіб трансформації необов'язково може призвести до зростання ефективності регулювання і нагляду, оскільки залишаються базові недоліки секторальної моделі, про які зазначено вище.

За наявності секторальних наглядових органів існує ризик втрати оперативності прийняття рішень у разі виявлення загроз для стабільності фінансового ринку загалом. Також існує вірогідність вирішення проблем зі стабільністю фінансових установ одного сектору за рахунок фінансових втрат інших фінансових установ (наприклад, недоступність у банках депозитів чи вкладів небанківських фінансових установ).

Трансформація шляхом передання повноважень із нагляду за певним сектором фінансового ринку іншому компетентному органу потребуватиме як додаткових часових витрат, так і додаткових ресурсів.

Наприклад, в Італії практика стосовно передання центральному банку додаткових повноважень щодо нагляду за небанківськими фінансовими установами має перевагу лише в частині економії ресурсів на утримання окремого наглядового органу. Однак проблемою може стати різна спрямованість інтересів центрального банку:

- між забезпеченням стабільності і необхідністю розвитку фінансового ринку;
- між захистом фінансових установ і захистом прав їх споживачів;
- між необхідністю підтримувати банківський сектор (рефінансування банків) і втратами фінансових можливостей для інших фінансових установ (страховики, кредитні спілки, недержавні пенсійні фонди і т. д.) [16, 57].

Зазначені недоліки можуть призвести до стагнації небанківського фінансового ринку. Для формування ефективної системи регулювання і нагляду за відкритим фінансовим ринком замість секторальної моделі можна було б застосувати інші моделі, що існують у міжнародній практиці:

- ✓ модель концентрації всіх наглядових функцій в єдиному наглядовому органі,
- ✓ модель поділу повноважень щодо нагляду за ринком та щодо пруденційного нагляду.

Другим варіантом трансформації може бути передання Національному банку України (НБУ) всіх повноважень з регулювання і нагляду загалом за фінансовим ринком відповідно до моделі концентрації всіх наглядових функцій в єдиному наглядовому органі. Концентрація наглядових функцій в НБУ дозволить оперативно виявляти системні і взаємопов'язані ризики та застосувати єдиний підхід за всіма учасниками. Однак за такого варіанту існує небезпека створення регуляторної монополії у поєднанні з виконанням функцій оператора ринку.

У разі одночасного виконання НБУ функцій центрального банку, суттєвого учасника на фінансовому ринку (оператор і найбільший власник облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), емітент депозитних сертифікатів, оператор валютного ринку, утримувач платіжної системи), а також нагляду і контролю за фінансовими установами можуть виникнути значні ризики та конфлікт інтересів. За такого варіанту НБУ самостійно встановлюватиме правила гри на всіх сегментах фінансового ринку, одночасно контролюватиме їх виконання, при цьому самостійно оцінюючи власну ефективність та здійснюючи діяльність як учасник фінансового ринку. Крім того, доцільно враховувати вплив НБУ на такі важливі елементи фінансової інфраструктури, як Центральний депозитарій, розрахунковий центр, Центральна розрахункова палата тощо.

За умови створення єдиного наглядового органу на базі НБУ існує небезпека втрати урядом можливості впливати на рішення, що стосуються розвитку приватного фінансового сектору, стан якого має суттєвий вплив на стан економіки країни в цілому. Крім того, між урядом і НБУ може існувати проблема різних поглядів щодо розвитку певних економічних напрямів, наприклад щодо формування пенсійної системи, захисту прав споживачів

фінансових послуг, фінансової підтримки реального сектора, інвестування коштів державних корпорацій, розвитку корпоративного законодавства тощо.

Доцільно також зазначити, що у цьому разі до НБУ будуть передані невластиві центральному банку функції нагляду за небанківськими фінансовими установами, у яких, на відміну від банків, що ризикують залученими на депозити коштами, інша природа ризиків, а також система обліку має відмінності від банків. У торговців цінними паперами, інвестиційних та пенсійних фондів, кредитних спілок і навіть у страхових компаній немає такого доступу до дешевих грошей, як у банків. Такі фінансові установи вимушені шукати ризикованіші напрями для інвестування. Все це далеко від завдання центрального банку щодо забезпечення фінансової стабільності, укрупнення фінансових інститутів та від прагнення встановити жорсткіший нагляд.

Так само як і для першого варіанту трансформації, проблемою може стати різна спрямованість інтересів центрального банку, зокрема, між необхідністю підтримувати банківський сектор (рефінансування банків) і втратами фінансових можливостей для небанківських фінансових установ [95, 23].

За умови такого варіанту трансформації системи регулювання і нагляду існує ймовірність стагнації розвитку банків та небанківських фінансових установ. Крім того, доцільно врахувати наявний прецедент передачі НБУ повноважень щодо регулювання і нагляду за Фондом гарантування вкладів фізичних осіб у частині виведення з ринку банків.

Враховуючи викладене вище, зазначений варіант може бути неефективним, оскільки можливі значні загрози для подальшого розвитку фінансового ринку, зокрема небанківських фінансових установ.

Третім варіантом трансформації міг би стати варіант передачі всіх повноважень з регулювання і нагляду загалом за фінансовим ринком одному новому компетентному органу. Для реалізації такого варіанту концентрації всіх наглядових функцій в єдиному наглядовому органі доцільно скористатися

позитивним досвідом таких країн, як Німеччина, Фінляндія, Швеція, Швейцарія, Польща, Естонія, Бельгія, Румунія, Болгарія, Австрія і т. д.

Однак доцільно врахувати, що на період такої трансформації буде спостерігатися певний “провал” в ефективності регулювання і нагляду загалом за фінансовим ринком. Новому компетентному органу доведеться не тільки забезпечити нагляд за всіма учасниками, а й створювати ефективну систему пруденційного нагляду. При цьому такому органу необхідно буде забезпечити взаємодію з НБУ для виконання ним функцій центрального банку.

Крім того, доцільно врахувати, що в Україні існує позитивний досвід регулювання і нагляду за діяльністю банків, і те, що створене НБУ інформаційне забезпечення дозволяє отримувати оперативну інформацію про діяльність банків для здійснення пруденційного нагляду.

Враховуючи викладене вище, зазначений варіант може також бути ненайефективнішим, оскільки потребуватиме значного часу на підготовчу методологічну й організаційну роботу і вимагатиме суттєвих ресурсів для його реалізації.

За четвертим варіантом трансформації можливо також застосувати модель поділу повноважень щодо нагляду за ринком та щодо пруденційного нагляду. При цьому повноваження передаються двом окремим органам - наглядовому та пруденційному. Цей шлях потребує значного часу на створення двох нових органів. Новим компетентним органам доведеться не тільки забезпечити нагляд за всіма учасниками та створювати ефективну систему пруденційного нагляду. При цьому таким органам необхідно буде забезпечити взаємодію з НБУ для виконання ним функцій центрального банку. Враховуючи викладене вище, зазначений варіант, як і попередній, може також бути ненайефективнішим, оскільки потребуватиме значного часу на підготовчу методологічну й організаційну роботу та суттєвих ресурсів для його реалізації.

Враховуючи об'єктивні фактори і національні реалії, можливо також замість існуючої секторальної моделі запропонувати п'ятий варіант трансформації шляхом поєднання моделей концентрації всіх наглядових

функцій в єдиному наглядовому органі із частковим застосуванням функціонально орієнтованого поділу повноважень із НБУ щодо пруденційного нагляду.

Для реалізації зазначеного вище варіанту трансформації доцільно створити окремий єдиний орган нагляду, який забезпечує нагляд на індивідуальній і консолідованій основі за діяльністю щодо надання фінансових послуг. Такому наглядовому органу передаються повноваження Національного банку щодо нагляду і контролю за банками, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку щодо нагляду за ринком цінних паперів та Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. При цьому передача повноважень може відбуватися поступово.

На першому етапі єдиний орган нагляду здійснюватиме повноваження Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку щодо нагляду за ринком цінних паперів та Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [95, 26]. Така трансформація не потребуватиме суттєвих часових втрат. За досягнення таким органом ефективності в уніфікації наглядової діяльності та створення НБУ методології пруденційного нагляду за всім фінансовим ринком наступним етапом може бути передання такому єдиному органу нагляду повноважень НБУ щодо нагляду за діяльністю банків.

Єдиний орган нагляду покликаний здійснювати контроль за фінансовою поведінкою фінансових установ. Його діяльність буде спрямована на забезпечення захисту прав споживачів фінансових послуг. Єдиний орган нагляду матиме право ухвалювати регуляторні акти стосовно діяльності осіб, щодо яких здійснюється нагляд, в межах компетенції та вимог законодавства. Діяльність єдиного органу нагляду має доповнюватися розвиненою системою самоконтролю учасників ринків фінансових послуг.

НБУ, виконуючи функції центрального банку, встановлює вимоги до достатності капіталу та забезпечуватиме пруденційний нагляд за

найризиковішими фінансовими установами для забезпечення стабільності національної фінансової системи, оскільки НБУ має практику здійснення пруденційного нагляду за банками. Метою пруденційного нагляду має стати оцінка ризиків та вжиття адекватних заходів для мінімізації втрат на випадок реалізації системного ризику для фінансової системи в цілому та підтримання фінансової стабільності. Такий пруденційний нагляд НБУ забезпечуватиме у співпраці з єдиним органом нагляду. НБУ встановлюватиме критерії віднесення фінансових установ до найризиковіших, за якими здійснюється пруденційний нагляд. У разі створення єдиного наглядового органу, отримуючи від такого органу інформацію про діяльність і фінансовий стан банку або фінансового конгломерату, НБУ за власною методологією зможе оцінити ризики та встановлювати пропорційний режим регулювання, якого буде дотримуватися єдиний наглядовий орган. У свою чергу НБУ прийматиме рішення про визнання фінансової установи неплатоспроможною.

Запропонована форма забезпечення регулювання і нагляду єдиним органом нагляду у взаємодії із НБУ є адаптацією взаємодії BaFin з Deutsche Bundesbank в Німеччині, а також моделі взаємодії Financial Conduct Authority та Prudential Regulation Authority у Великій Британії з тою особливістю, що не створюється окрема установа [47, 128].

Запропонований варіант трансформації системи регулювання і нагляду за діяльністю з надання фінансових послуг має ряд переваг, а саме:

- усувається можливість використання регуляторного арбітражу та невиправданих бар'єрів для розвитку фінансового сектору. Один орган нагляду формуватиме та висуватиме уніфіковані вимоги до надання фінансових послуг, що сприятиме розвитку конкуренції;
- прискорюється процес підготовки та запровадження адекватних заходів щодо регулювання і нагляду як відповідь на нові виклики і загрози, оскільки забезпечується одночасний моніторинг всієї фінансової системи, а НБУ здійснює найважливішу функцію центрального банку - забезпечення стабільності фінансового ринку загалом, а не тільки банків. Це дозволить

швидше виявити загрози системних ризиків, усунути неузгодженість між різними наглядовими органами. Єдиний наглядовий орган може адекватно змінювати свої пріоритети і направити необхідний кадровий потенціал на вирішення відповідних завдань;

- дозволяє єдиному наглядовому органу впровадити оперативний і ефективний контроль в умовах розмивання кордонів між різними ринками фінансових послуг, зокрема за діяльністю фінансових конгломератів, а також дозволить ефективно забезпечити транснаціональний нагляд у рамках міжнародної взаємодії;

- централізація нагляду сприятиме скороченню витрат на утримання апарату управління та дозволить зменшити небезпеку втрати (поширення) конфіденційної інформації.

Небезпекою створення єдиного наглядового органу є необхідність проведення суттєвої методологічної та організаційної роботи та втрата ефективності нагляду в перехідний період, у який необхідно провести уніфікацію регуляторних і наглядових функцій щодо діяльності різних фінансових установ. Крім того, за недосконалої системи управління і контролю за діяльністю такого єдиного наглядового органу існує ймовірність його перетворення на забюрократизований і неефективний владний орган, що не сприятиме розвитку фінансового ринку.

Запропонований варіант потребуватиме розробки певних законодавчих новацій щодо уніфікації чинних вимог законів стосовно регулювання і нагляду за ринками фінансових послуг та може принести користь країні на шляху удосконалення фінансового ринку, здатного ефективно обслуговувати економічні процеси у державі та сприяти стабільному економічному зростанню.

Важливо також зазначити, що для ефективного виконання завдань єдиний наглядовий орган потребуватиме висококваліфікованого (відповідно - високооплачуваного) персоналу та високотехнологічного забезпечення. Для вирішення цієї проблеми доцільно скористатися позитивним досвідом багатьох європейських країн (зокрема, Великої Британії, Німеччини, Італії, Естонії,

Польщі, Фінляндії, Швеції тощо), який доводить необхідність змін у фінансуванні наглядових органів і запровадження перевіреного часом фінансування - зборів (платежів нагляду) з фінансових установ. Це зможе забезпечити реальну незалежність наглядового органу. Крім того, у разі передання єдиному наглядовому органу повноважень з нагляду за діяльністю банків на перехідний період НБУ міг би надавати йому допомогу у технічному забезпеченні.

Також, враховуючи позитивний досвід таких європейських країн, як Німеччина, Італія, крім функцій нагляду і контролю єдиному наглядовому органу можливо передати певні функції боротьби з відмиванням грошей та боротьби з фінансуванням тероризму в частині отримання й обробки первинної інформації. Виконання окремих функцій фінансової розвідки єдиним наглядовим органом дозволять йому ефективніше виконувати наглядові функції та може сприяти економії ресурсів, оскільки технічні засоби можливо використовувати як для забезпечення отримання звітності щодо фінансового моніторингу так і для отримання і обробки звітності щодо діяльності фінансових установ.

3.2. Сучасні тенденції розвитку вітчизняного ринку банківських послуг в умовах цифрової економіки

Аналіз розвитку фінансових послуг свідчить, що їх еволюція тісно пов'язана з етапами розвитку суспільства, причому націленість на задоволення потреб клієнтів визначала напрямок їх розвитку, спонукала до застосування нових фінансових інструментів і технологій, які дозволяли розширювати клієнтську і ресурсну базу фінансових установ.

Виходячи із сучасного стану економіки України, стратегічні орієнтири розвитку вітчизняного ринку банківських послуг доцільно згрупувати за такими напрямками:

- створення нових спеціалізованих банків, спрямованих на розвиток пріоритетних галузей економіки та надання якісно нових послуг;
- впровадження інноваційних банківських продуктів та послуг.

Необхідно відзначити, що в силу певних обставин, які пов'язані із рівнем довіри, платоспроможністю юридичних осіб, переслідуванням цілей надприбутковості банківського бізнесу, вітчизняні банки в більшій мірі орієнтовані на надання послуг фізичним особам та підприємствам, що мають достатній запас оборотних коштів, натомість, фінансуванню реального сектору економіки приділяється значно менше уваги.

За таких обставин перед державою в особі НБУ та КМУ стоїть завдання пошуку шляхів активізації кредитування реального сектору економіки, а відповідно, створення нових і доступних банківських послуг для підприємств пріоритетних та суспільно важливих галузей економіки.

Так, у Європі, США, Японії, Китаї і в інших країнах були створені спеціалізовані банки розвитку, які надали істотну підтримку у відновленні економіки цих країн [86, 64]. Їх основне завдання полягало в тому, щоб кошти з державних джерел спрямовувати в ключові сфери національної економіки. Необхідно підкреслити, що створення і діяльність банків розвитку не суперечить принципам ринкової економіки. Так, Європейська комісія, яка виступає за послідовне зниження ролі державного регулювання економіки, визнає виправданість і законність існування такого роду банків як інструменту державної економічної політики в умовах ринкових відносин. Не складаючи конкуренції комерційним банкам, вони покликані фінансувати промислову політику держави, залучаючи і раціонально розподіляючи фінансові ресурси, усуваючи відставання в економізації розвитку регіонів і тим самим сприяючи поступальному, здоровому розвитку економіки.

Головна мета господарської діяльності цих банків – реалізація урядової соціально-економічної політики. Оскільки банки розвитку здійснюють кредитування урядових проектів, то надають вони в основному середньо- і дов-

гострокові кредити, при цьому відсоток за цими кредитами, як правило, нижче ставок за аналогічні кредити в звичайних комерційних фінансових структурах. Інвестиції займають основне місце у використанні капіталу цих банків і переважно служать реалізації макроекономічних цілей.

Іншим важливим стратегічним напрямком розвитку вітчизняного ринку банківських послуг є впровадження інновацій у діяльність банків, адже інноваційні технології в наш час відіграють дуже важливу роль. Нове бачення розвитку сфери банківських послуг ґрунтується на концепції «банку майбутнього» [7, 5]. При створенні банку майбутнього інноваційні технології в сфері банківських послуг – це такі технології, яким притаманний «стратегічний ефект» приросту клієнтської бази, зацікавлення значимих персон, зменшення витрат на здійснення банківських операцій при оптимальному рівні операційного ризику і операційних затрат. Сприяє цьому розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та на їх основі формування цифрової економіки, в якій особливого значення набуває спільне виробництво знань шляхом спільних проектів, науково-технічних альянсів, формується концепція відкритої інновації; функціонування фінансових ринків, які створюють певні рамки для розгортання інноваційної діяльності банківських організацій.

Банківські інновації розвиваються за двома основними напрямками – інноваційні банківські продукти та послуги та інноваційні технології.

Згідно з дослідженнями закордонних аналітиків найважливішими глобальними тенденціями банківських інновацій на 2017 були такі напрямки [49; 87]:

1. Монетизація даних. Інформація виступає головним ресурсом сучасного бізнесу. Банківська аналітична інформація може значно розширити і допомогти як самому банку, так і його клієнтам здобувати конкурентні переваги на ринку (південно-африканський банк "NedBank").

2. Соціальна цінність. Одним з яскравих прикладів тенденції соціальної цінності є залучення клієнтів до формування інноваційних напрямів роботи банку, покращення його клієнтоорієнтованості, створення єдиного з клієнтами

бачення подальшого розвитку банку. Потреба більш індивідуального підходу до клієнтів, а не пропозиція стандартизованих пакетних рішень дуже актуальна в іноземних банків, оскільки відповідає сучасним очікуванням клієнтів (наприклад італійський банк "Widiba").

3. Робототехніка. Досягнення робототехніки дозволяють значно скоротити витрати банку, підвищити і пришвидшити сервісне обслуговування клієнтів, адже роботи не втомлюються, не потребують відпустки і заробітної платні і головне їх робота позбавлена емоційної людської складової. В Японії, до прикладу, роботи починають замінювати касирів. А UBSAG швейцарська глобальна фінансова компанія уже впровадила аналітичні послуги в режимі реального часу на базі IBM's Watson. Фактично Watson - це комп'ютерна система штучного інтелекту, що відповідає на запитання клієнтів.

4. Банківництво речей. В епоху "Internet of things" цілком логічним постає те, що і банки крокують до таких змін. Коли банківські операції масово переходять в онлайн, то усі сфери повсякденного життя також зв'язуються з інтернетом, а отже, з безготівковими розрахунками.

5. Розважальні транзакції. Популярний тренд світових банків намагатися зробити банківські транзакції більш "неформальними" і навіть веселими, а також інтеграції банківських програм з Facebook, Instagram та іншими (наприклад, аплікація Moven при перевищенні банківських лімітів розбиває скло екрану телефону власника).

6. Постійна доступність. Можливість здійснювати банківські транзакції 24 години на добу 7 днів на тиждень уже не інновація, але загальноприйнята послуга банків. Проте банки йдуть далі на зустріч своїм клієнтам, пропонуючи здійснювати зв'язок зі своїми клієнтами через будь-які онлайн медіа такі, як WeChat, Facebook Messenger, Google Hangouts та інші.

7. Інтернет-банкінг. Це не лише банківські онлайн платформи, це цілі "фінансові екосистеми", які пропонуються клієнтам (наприклад виклик автобанкомату від Idea Bank або банківський мобільний додаток, який керується голосом, для водіїв від CaixaBank). Особлива увага приділяється

мобільним додаткам, оскільки телефон стає основним інструментом для здійснення більшості банківських та інших розрахункових операцій.

8. Безкарткові розрахунки. Тенденція здійснювати платежі без банківської картки лише за допомогою мобільного додатку набуває все більшого поширення.

Деякі експерти прогнозують повну відмову від банківських карток у скорому часі.

9. Банківництво без банків. Перспективним напрямом банківництва постає надання банківських послуг без безпосередньої участі у цьому процесі самих банківських установ. На ринок виходять так звані FinTech компанії, які замінюють банки у наданні колись виключно банківських послуг [91, 37]. Такі компанії розробляють унікальні інноваційні пропозиції і пропонують більш гнучкі і часто вигідніші умови використання своїх продуктів. Наприклад, розроблення ощадних програм для телефонів, де програма сама прораховує ваш дохід і відповідно визначає рівень заощаджень, який варто встановити, а також напрям і варіанти вкладання цих заощаджень.

Відвідування банківського відділення і навіть самостійний пошук найвигідніших варіантів вкладення заощаджених коштів вже не є необхідними, оскільки віртуальний фінансовий консультант може надавати такі послуги миттєво і навіть самостійно знімати з вашого рахунку щомісячно необхідну суму

коштів для заощадження. Деякі аналітики навіть вважають, що FinTech компанії представляють майбутнє банківських послуг і можуть майже повністю витіснити з ринку самі банки.

Разом з тим банки активно співпрацюють з такими компаніями, про що свідчить зростання банківських інвестицій у FinTech компанії протягом останніх років (рисунок 3.2).

Напрямок глобальних банківських інновацій свідчить, що на перше місце у інноваційному розвитку виходять не лише технічні досягнення, але й соціальна

складова. Можна виділити три основні складові глобальних банківських інновацій:

1. Наростаюча автоматизація банківських процесів і перехід більшої частини банківської діяльності онлайн, в основному через мобільні додатки. Поширення діжіталбанків, де всі банківські операції здійснюються лише онлайн.

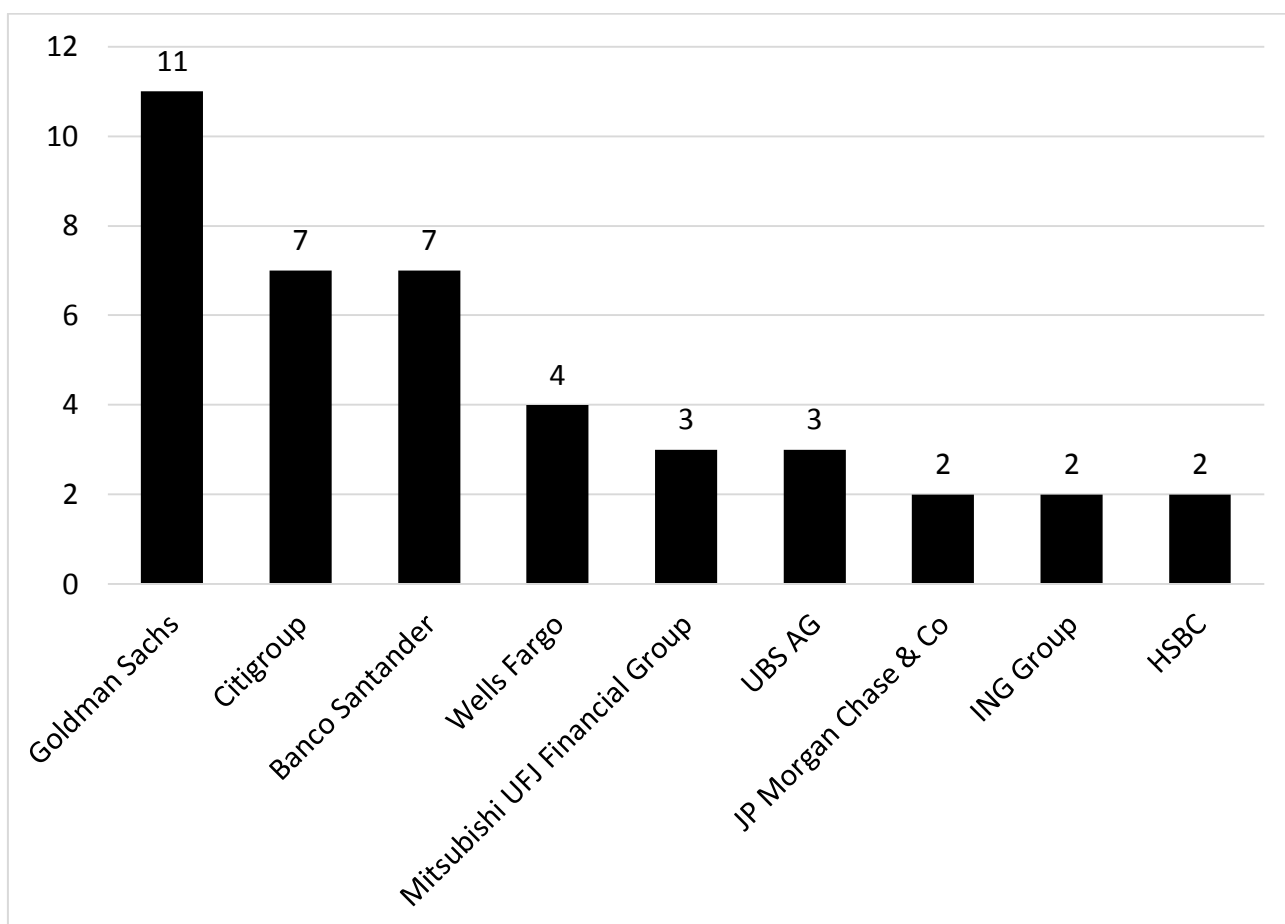

Рис. 3.2 Банківські інвестиції в фінтех компанії (кількість угод, II кв. 2015 – II кв. 2016 р.)

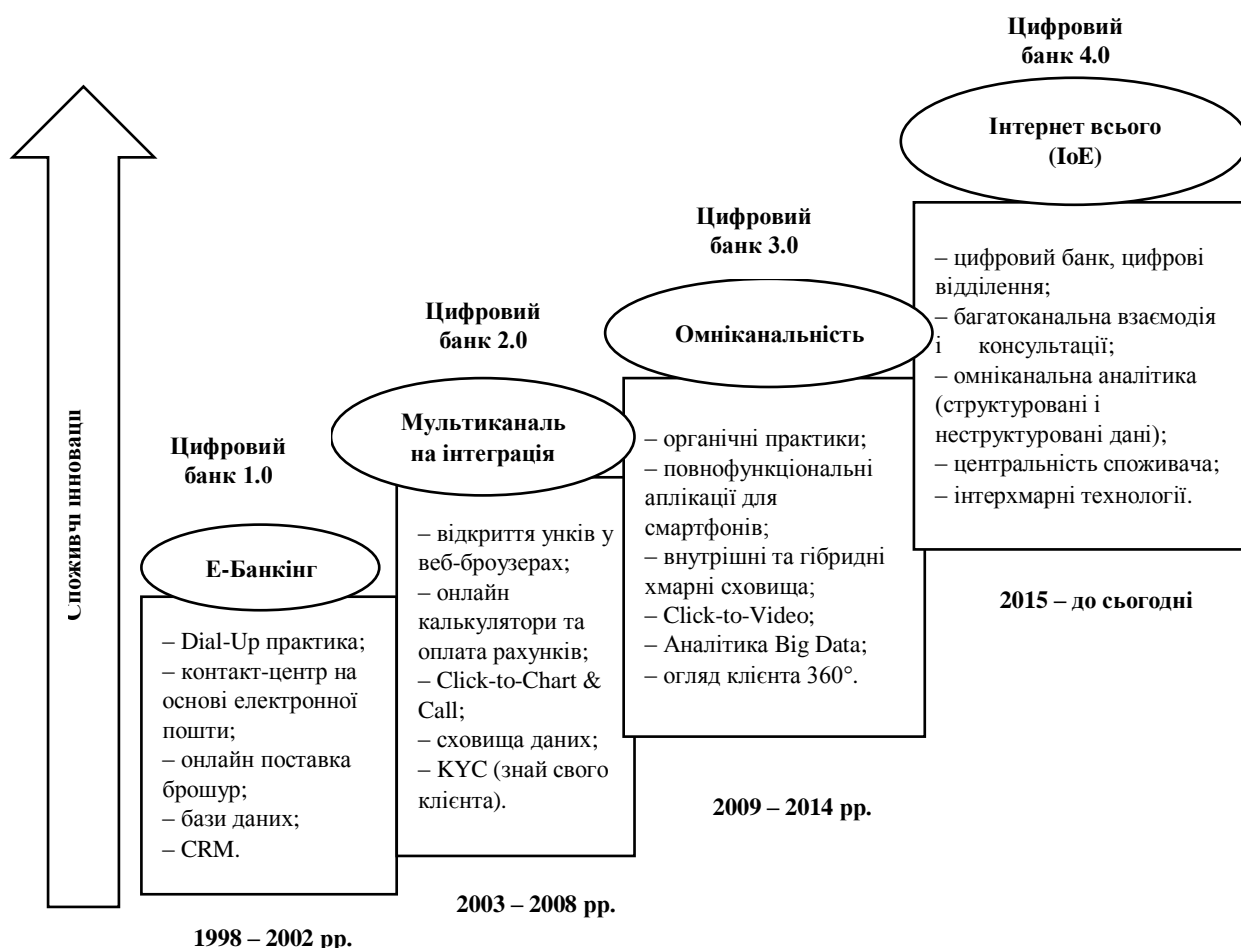
За даними KPMG The Pulse of Fintech Q2 2016

2. Подальше поглиблення стосунків "банк-клієнт" на більш партнерські та клієнтоорієнтовані (наприклад, нагадування про дні народження та подарунки обрані для сім'ї чи друзів).

3. Інтеграція банківських операцій у нові сфери життя клієнтів (наприклад переказ батьками кишенькових грошей на електронний гаманець своїх дітей, який має вигляд іграшки) [91, 37].

За підсумками останніх років до найбільш інноваційних банківських систем увійшли: Туреччина, Італія, Польща та Іспанія. Отже, європейські банки впевнено тримають лідерство у впровадженні банківських інновацій. Цікаві інноваційні продукти впроваджують і в сусідній Росії. Варто лише згадати програму для школярів, за допомогою якої останні можуть розраховуватися за їжу в шкільних їдальнях використовуючи мобільний телефон, а батьки контролюють суму і напрям використання коштів дитини. А тому і українським банкам слід більш активніше впроваджувати інноваційні продукти.

Інновації цифрового банкінгу, етапи розвитку якого представлені на

рисунку 3.3, на сьогоднішній день повністю перемістилися в мережу Інтернет.

Рис. 3.3. Етапи цифрового банкінгу

Основними напрямами українських банківських інновацій в останні роки також стали:

1. Інтернет та мобільний банкінг і значне розширення банківських операцій, які доступні через ці системи.
2. Безкарткові розрахунки через мобільний телефон.
3. Активізація присутності в соціальних мережах.
4. Доступність терміналів самообслуговування.
5. Режим роботи "24/7".
6. Електронна решта (послуга, коли решта в копійках переводиться на рахунок чи поповнює мобільний телефон клієнта).
7. Індивідуалізація потреб клієнтів (застосовується переважно для VIP-клієнтів банку).

Проте погоня за технологічними новинками може містити свої пастки. Адже інноваційна технологія може бути просто не сприйнята споживачами, при цьому вкладені кошти не окупляться. Отже, необхідно, щоб банківська інновація була економічно доцільною для банку і корисна для клієнтів. Так, багато світових діджиталбанків, тобто банків, що здійснюють онлайн обслуговування та консультування своїх клієнтів, почали відкривати відділення у вигляді кав'ярень чи вільних просторів, куди клієнт може прийти випити кави і поспілкуватися з менеджером про свої потреби чи претензії. Жодних банківських операцій в таких відділеннях не проводиться, лише налагоджується співпраця між банком та клієнтами.

Багато експертів стверджують, що попри технологічні інновації, домінуючу роль у майбутньому все ж будуть відігравати інновації соціальні. І українським банкам доведеться також вчитися ставити своїх клієнтів на перше місце в пріоритетності своїх цілей і налагоджувати тісніші взаємозв'язки.

Отже, попри складну і не завжди прогнозовану економічну ситуацію саме банківські інновації здатні бути тим інструментом, що може забезпечити подальший розвиток українського банківського сектору. А оскільки конкуренція на ринку банківських послуг висока, то вчасне впровадження інноваційних рішень стає важливим елементом конкурентної боротьби.

Світові тенденції банківських інновацій характеризуються цікавими технічними новинками і прагненням сформувати тісні та довготривалі відносини з клієнтами [86, 67]. Варто відмітити, що українські банки також слідують цим тенденціям, і деякі світові банківські інновації вже успішно використовуються на українському ринку. Тому важливими є подальші дослідження у цьому напрямі, адже впровадження банківських інновацій дуже динамічний процес. До того ж не всі інноваційні рішення набувають масового характеру, а успішні банківські інноваційні рішення в одних країнах, можуть пройти непоміченими для інших.

Висновки до розділу 3

Сутність, завдання, принципи побудови та функціонування системи регулювання ринку фінансових послуг доцільно характеризувати за аналогією, із загальноприйнятим поглядом на поняття “система”. Вибір моделі державного регулювання і нагляду за ринками фінансових послуг залежить від багатьох об’єктивних і суб’єктивних факторів. При цьому слід враховувати, що жодна модель не буде ефективною, якщо її не адаптувати до реалій країни.

Загальну систему регулювання ринків фінансових послуг в Україні доцільно відносити до певної варіації секторної моделі, оскільки повноваження між державними регуляторами розподіляються, насамперед, за видами фінансових послуг, відносно яких здійснюється регулювання (Національний банк України - банківські послуги, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку - фінансові послуги на фондовому ринку та послуги щодо цінних паперів, Нацкомфінпослуг - небанківські послуги). Кожний компетентний орган здійснює регулювання і нагляд за певним сектором.

Необхідно відзначити, що в силу певних обставин, які пов’язані із рівнем довіри, платоспроможністю юридичних осіб, переслідуванням цілей надприбутковості банківського бізнесу, вітчизняні банки в більшій мірі орієнтовані на надання послуг фізичним особам та підприємствам, що мають достатній запас оборотних коштів, натомість, фінансуванню реального сектору економіки приділяється значно менше уваги. За таких обставин перед державою в особі НБУ та Кабінету Міністрів України стоїть завдання пошуку шляхів активізації кредитування реального сектору економіки, а відповідно, створення нових і доступних банківських послуг для підприємств пріоритетних та суспільно важливих галузей економіки.

Важливим стратегічним напрямком розвитку вітчизняного ринку банківських послуг є також впровадження інновацій у діяльність банків. Інноваційні технології в сфері банківських послуг – це такі технології, яким притаманний «стратегічний ефект» приросту клієнтської бази, зацікавлення

значимих персон, зменшення витрат на здійснення банківських операцій при оптимальному рівні операційного ризику і операційних затрат.

Сприяє цьому розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та на їх основі формування цифрової економіки, в якій особливого значення набуває спільне виробництво знань шляхом спільних проектів, науково-технічних альянсів, формується концепція відкритої інновації; функціонування фінансових ринків, які створюють певні рамки для розгортання інноваційної діяльності банківських установ. Банківські інновації розвиваються за двома основними напрямками – інноваційні банківські продукти та послуги та інноваційні технології.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження діяльності банків на ринку фінансових послуг України дає підстави зробити наступні висновки.

1. Згідно із Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» ринки фінансових послуг це сфера діяльності учасників ринків з метою надання та споживання певних фінансових послуг. За економічною сутністю ринок фінансових послуг - це економічні відносини, що виникають між фінансовими посередниками та іншими економічними агентами з приводу розподілу фінансових ресурсів, купівлі-продажу тимчасово вільних коштів і цінних паперів.

2. Фінансові послуги складають великий і зростаючий сектор фактично у всіх розвинених економіках. Вони є основою сучасної економіки. Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» фінансові послуги визначені як - операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, - і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів.

3. Професійні послуги на ринках фінансових послуг надаються фінансовими установами - юридичними особами, які внесені до Державного реєстру фінансових установ. Фінансова установа того чи іншого виду може розпочати надання фінансових послуг тільки за умови, якщо її внутрішні правила узгоджені з вимогами законів України та нормативно-правових актів державних органів, які здійснюють регулювання та нагляд за ринком фінансових послуг. До фінансових установ належать банки, кредитні спілки, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг.

4. Ринок фінансових послуг має розвинену, розгалужену інфраструктуру. Ця інфраструктура включає ефективну банківську систему, фондову біржову та позабіржову систему, небанківські кредитно-фінансові інститути, регулюючі органи тощо. До ринків фінансових послуг належать професійні послуги на ринках банківських послуг, страхових послуг, інвестиційних послуг, операцій з цінними паперами та інших видах ринків, що забезпечують обіг фінансових активів.

5. Відповідно до українського законодавства фінансове посередництво, як і на більшості ринках розвинених країн, поділяють на два типи: банківське та небанківське фінансове посередництво. Ключова роль у здійсненні посередницької діяльності на ринку фінансових послуг України належить банкам. Діюча в Україні модель функціонування фінансового сектору є банкоцентричною. Тобто саме банківська система є домінуючою серед інших сегментів фінансового сектору. Про це свідчить і статистика. Зокрема понад 87% активів у фінансовому секторі є активами банків

6. Результати проведеного аналізу засвідчують, що обсяги активів як банківських, так і небанківських фінансових установ у 2013-2018 роках мають тенденцію до зростання. Проте активи банків протягом досліджуваного періоду збільшились на 18,5%, а активи небанківських фінансових установ – на 84,3%. Темпи приросту активів у небанківських фінансових установ є незрівнянно вищими. Це призвело до відповідного зростання питомої ваги активів небанківських фінансових установ у загальному обсязі активів суб'єктів ринку фінансових послуг України – 12,3% на початок 2018 р. проти 8,2% на початку 2013 р. Така ситуація є об'єктивним наслідком банківської кризи в Україні, яка триває з 2014 року.

9. Вітчизняна банківська система виявилася найбільш вразливою до проявів кризи, свідченням чого стало банкрутство великої кількості українських банків. Так, з початку 2014 р. кількість діючих банків в Україні скоротилася на 98 установ. При цьому важливим параметром стійкості банківської системи завжди був рівень її капіталізації, який визначає обсяги

активів та зобов'язань банків і відповідно обсяги банківської діяльності загалом. Проведений аналіз показує уповільнення темпів зростання власного капіталу вітчизняних банків. Зниження рівня капіталізації банківської системи є безумовно негативним фактором, який звужує можливості банків щодо виконання функцій фінансового посередництва на грошовому ринку і, як наслідок, негативно впливає на фінансову стійкість вітчизняної банківської системи.

11. Поширеною у банківській практиці є оцінка стану ринку банківських послуг на основі визначення обсягів таких важливих його сегментів як кредитний і депозитний ринки. На сьогоднішній день особливого значення для соціально-економічного розвитку України набуває забезпечення безперебійного банківського фінансування реального сектору економіки. Трансформації в українській економіці, процеси євроінтеграції, вступ України до СОТ та її співробітництво з МВФ зумовлюють необхідність підвищення ефективності взаємодії банківського та реального секторів економіки.

13. Аналіз стану кредитних та інвестиційних портфельів вітчизняних банків показав, що основна питома вага в структурі їх активів належить кредитному портфелю. Проте на сьогодні є сумнівною якість кредитного портфелю українських банків. Так, за даними НБУ, обсяги сформованих резервів за наданими кредитами на 01.04.2018 р. склали 550,92 млрд. грн., що становило 52% загального обсягу всього кредитного портфеля. Таким чином, обсяг портфеля кредитів за мінусом резервів на зазначену дату складав 39,3% чистих активів банківської системи України.

14. Загалом, частка проблемних активів в банківському секторі залишається ще досить високою. Основною причиною наявності проблемної заборгованості є низька якість кредитного портфеля банків. Важливе значення також має зміна методології обліку фінансових інструментів (постанова Національного банку №351 «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями»). Зокрема частину нарахованих, але не сплачених процентних

доходів перенесено до рахунку резервів, тому обсяги загальних та непрацюючих активів одноразово зросли за незмінних чистих активів.

15. Щодо вкладень в цінні папери, то їх питома вага в структурі активів банківської системи не є такою вагомою. Специфікою діяльності банківського сектору України на вітчизняному фондовому ринку є те, що портфель цінних паперів банків сформований в основному за рахунок вкладень державних банків в ОВДП (80% сумарного портфеля цінних паперів). Зазначимо, що державні банки є фактично єдиними покупцями ОВДП на внутрішньому ринку. При цьому, привабливість ОВДП для банків, як і раніше, обумовлена переважно можливістю отримувати кредити рефінансування від НБУ та залучати кошти на міжбанківському ринку під їх заставу.

15. Ключовими чинниками коливання обсягу активів банківської системи України в досліджуваному періоді є наступні: динаміка курсу національної валюти, нарощення вкладень в ОВДП, переоцінка державних цінних паперів відповідно до вимог МСФЗ 9 та зниження обсягу корпоративних кредитів. З кінця 2017 року, НБУ взяв курс на підвищення облікової ставки й проведення більш жорсткої монетарної політики. Підвищення НБУ облікової ставки відбулося на тлі аналогічно спрямованих тенденцій на світових ринках, зокрема підвищення облікової ставки ФРС США. Підвищення облікової ставки сприяє збільшенню привабливості національної валюти для банків.

16. Банки в 2018 році продовжують активно кредитувати населення. При цьому, надання нових кредитів покращило якість їх кредитних портфелів, а обсяги та частка непрацюючих кредитів зазнали переоцінки при переході на МСФЗ 9. Основною складовою роздрібного клієнтського кредитного портфелю залишаються споживчі кредити, переважно в національній валюті («кешові» кредити). Обсяг іпотечних кредитів, наданих фізичним особам, станом на 01.04.2018 р. відповідав 24,46% роздрібного кредитного портфелю. В цілому, невисокі темпи розвитку іпотечного кредитування обумовлені обмеженістю та високою вартістю довгострокового ресурсу, а також невисоким платоспроможним попитом населення на довгострокове кредитування.

17. На нашу думку, в сегменті кредитно-інвестиційних послуг банків прослідковується дві важливих проблеми, що притаманні сьогодні банківській діяльності. Це висока ризиковість кредитних вкладень банків та особливості формування інвестиційних портфелів державних банків, які роблять погоду на вітчизняному ринку банківських інвестицій.

18. Одним з пріоритетних напрямів, що визначає стратегічні засади розвитку як банківського сегменту, так і економіки України загалом, є забезпечення банків достатніми обсягами депозитних ресурсів. Протягом I кв. 2018 року сукупний обсяг клієнтського портфелю банківської системи зменшився. Зростання курсу гривні та залучення більшої кількості депозитів від населення в гривні сприяло помірній дедоларизації. За строковим характером в клієнтському портфелі переважають короткострокові депозитні вклади строком до 1 року.

19. За станом на 01.04.2018 р. частка коштів на вимогу дорівнює 47,3% сукупного портфелю коштів клієнтів. Частка довгострокових депозитів станом на 01.04.2018 р. складала 19,3% в загальному обсязі зобов'язань банків. Частка коштів, залучених в іноземній валюті протягом I кв. 2018 року зменшилася, проте в сукупному клієнтському портфелі продовжує залишатися значною (43,5% за підсумками I кв. 2018 року).

20. Проаналізувавши існуючу практику банківського менеджменту, виділимо низку проблем, які заважають активному розвитку ринку депозитних банківських послуг: тривала нестабільність грошово-кредитного ринку країни; повільні темпи нарощення капітальної бази банків; низька якість маркетингових досліджень ринку; обмежений перелік депозитних продуктів. На нашу думку, дотримання основних принципів проведення депозитних операцій, заходи щодо відстеження системних ризиків в процесі залучення депозитних коштів, нівелювання структурних дисбалансів в активах і пасивах банків сприятимуть покращенню фінансових результатів діяльності банківських установ України і подальшій стабілізації банківського сектору.

21. Всередині української банківської системи вже сформувалося розуміння необхідності та корисності впровадження інтернет-технологій в процесі обслуговування клієнтів. Аналіз зарубіжної практики інноваційної банківської діяльності свідчить про переважаюче інвестування банками коштів у сучасні інформаційні технології. У світовій банківській практиці зараз відбуваються наступні інноваційні зміни: «багатоканальна діяльність»; віртуальні банківські та фінансові технології; комплексне використання нових інформаційних і комунікаційних технологій; нові банківські продукти та послуги, що ґрунтуються на нових інформаційних та комунікаційних технологіях.

23. Загальну систему регулювання ринків фінансових послуг в Україні доцільно віднести до секторної моделі, оскільки повноваження між державними регуляторами розподіляються за видами фінансових послуг, відносно яких здійснюється регулювання (Національний банк України - банківські послуги, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку - фінансові послуги на фондовому ринку та послуги щодо цінних паперів, Нацкомфінпослуг - небанківські послуги). Кожний компетентний орган здійснює регулювання і нагляд за певним сектором.

24. При секторальному нагляді можуть існувати відмінності у регулюванні діяльності різних видів фінансових установ. Тому в умовах відкритого фінансового ринку та подальших глобалізаційних процесів секторальна модель не зможе забезпечити адекватний нагляд за фінансовими конгломератами і фінансовими ринками із секторально розмитими кордонами. Все це обумовлює необхідність заміни секторального регулювання іншими моделями із посиленням пруденційного нагляду та концентрацією регулятивних і наглядових повноважень.

25. Враховуючи об'єктивні фактори і національні реалії, є можливим замість існуючої секторальної моделі запропонувати варіант її трансформації шляхом поєднання моделей концентрації всіх наглядових функцій в єдиному наглядовому органі із частковим застосуванням функціонально орієнтованого поділу повноважень із НБУ щодо пруденційного нагляду. Для реалізації

зазначеного вище варіанту трансформації доцільно створити окремий єдиний орган нагляду, який забезпечує нагляд за діяльністю щодо надання фінансових послуг.

26. Запропонований варіант трансформації системи регулювання і нагляду за діяльністю з надання фінансових послуг має ряд переваг: один орган нагляду формуватиме та висуватиме уніфіковані вимоги до надання фінансових послуг, що сприятиме розвитку конкуренції; прискорюється процес підготовки та запровадження адекватних заходів щодо регулювання і нагляду як відповідь на нові виклики і загрози; єдиний наглядовий орган здатний впровадити ефективний контроль в умовах розмивання кордонів між різними ринками фінансових послуг.

27. На нашу думку, виходячи із сучасного стану економіки України, стратегічні орієнтири розвитку вітчизняного ринку банківських послуг доцільно згрупувати за такими напрямками: забезпечення фінансування пріоритетних галузей економіки та реального сектору, загалом; впровадження інноваційних банківських продуктів та послуг.

28. Банківські інновації розвиваються за двома основними напрямками – інноваційні банківські продукти та послуги та інноваційні технології. Згідно з дослідженнями закордонних аналітиків найважливішими глобальними тенденціями банківських інновацій на 2017 були такі напрямки: монетизація даних, за якої інформація виступає головним ресурсом сучасного бізнесу; соціальна цінність; робототехніка; постійна доступність; безкарткові розрахунки та банківництво без банків.

29. Окремі інноваційні технології частково несуть ризик і для самих банків. Так, на ринок виходять FinTech компанії, які замінюють банки у наданні колись виключно банківських послуг. Деякі аналітики навіть вважають, що FinTech компанії представляють майбутнє банківських послуг і можуть майже повністю витіснити з ринку самі банки. Разом з тим банки активно співпрацюють з такими компаніями, про що свідчить зростання банківських інвестицій у FinTech компанії протягом останніх років. Загальною тенденцією

інноваційного розвитку ринку банківських послуг є те, що інновації цифрового банкінгу на сьогоднішній день практично повністю перемістилися в мережу Інтернет.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Банківські операції [Текст] : навч. посіб. / під ред. А. М. Мороза. - К.: КНЕУ, 2008. - 608 с.
2. Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів [Текст] : монографія / О. В. Дзюблюк, Б. П. Адамик, Г. Р. Балянт та ін.; за ред. д. е. н., проф. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль: Астон, 2012. – 358 с.
3. Банки не хочуть проблем [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://news.fmance.Ua/ua/toplist/~2/3/180474>.
4. Банківський потенціал економіки України [Текст] : моногр. / Б. Л. Луців, О. Б. Васильчишин, Б. Б. Сас та ін.; за ред. д. е. н., проф. Б. Л. Луціва. – Тернопіль: ТНЕУ, 2012. – 448 с.
5. Бобрик М. М. Финансовая устойчивость коммерческого банка [Текст] / М. М. Бобрик // Банковское дело. - № 8. - 2011. - С. 32-35.
6. Бондаренко Є. П. Механізм регулювання ринку фінансових послуг України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 [Електронний ресурс] / Є. П. Бондаренко. – Суми, 2011. – Режим доступу: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6650/1/6_Bondarenko_disser_w.pdf.
7. Бондаренко Л. П. Банківські інновації як необхідність ефективного функціонування банківського ринку [Текст] / Л. П. Бондаренко, М. П. Політило // Інвестиції: практика та досвід. - 2018. - № 3. - С. 5-8.
8. Бондаренко Л. П. Ринок банківських продуктів і послуг: поняття та сегментація / Л. П. Бондаренко, І. О. Жук // Ефективна економіка. – 2013. – №6. – С. 74-83.
9. Борисов І. В. Захист прав споживачів фінансових послуг [Текст] / І. В. Борисов // Право та інновації. - 2015. - № 2. - С. 66-72. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2015_2_13.
10. Бюлетень Національного банку України / Щомісячне аналітично-статистичне видання Національного банку України - 2018. - № 4. – 188 с.

11. Бюлетень Національного банку України / Щомісячне аналітично-статистичне видання Національного банку України - 2018. - № 7. – 197 с.
12. Буланов Ю. Н. Экономическое равновесие как основа стратегии акционерного банка [Текст] // Банковское дело. - 2011.- № 8. - С. 48-51.
13. Волик Н. Г. Методичні аспекти формування ресурсного потенціалу банку [Електронний ресурс] / Н. Г. Волик. - Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2011_6/files/EC611_44.pdf.
14. Воробйова О. І. Економічний потенціал банків України: теоретико-методологічні основи [Текст] / О. І. Воробйова // Інвестиції: практика і досвід. - 2009. - № 23. - С. 36-40.
15. Всемирный банк: развивающимся странам будет труднее всего [Электронный ресурс]. - Режим доступа: unia.com.ua/ukr/?nid=mnews/2365.
16. Гармашова Ю. О. Особливості регулювання ринку фінансових послуг в Україні [Текст] / Ю. О. Гармашова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. - 2015. - Вип. 14. - С. 57-61. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2015_14_15.
17. Гроші та кредит [Текст] : навч. посіб. / під ред. М. І. Савлука. — К.: КНЕУ, 2006. - 744 с.
18. Горынина Г. Комплексная оценка финансовых рисков [Текст] / Г. Горынина // Банковский менеджмент. - 2006. - № 5. - С. 9-14.
19. Денисенко М. П. Гроші та кредит у банківській справі [Текст] : навчальний посібник / М. П. Денисенко. - К.: Алерта, 2004. – 478 с.
20. Дзюблюк О. В. Банки і підприємства: кредитні аспекти взаємодії в умовах ринкової трансформації економіки [Текст] : монографія / О. В. Дзюблюк, О. Л. Малахова. – Тернопіль: Вектор, 2008. – 324 с.
21. Дзюблюк О. Ринок банківських послуг: теоретичні аспекти організації і стратегія розвитку в Україні // Банківська справа. - 2006. - № 5 - 6. - С. 23-35.
22. Диба М., Краснова І., Стрижак А. Методологічні підходи до трактування сутності капіталізації банківської системи [Текст] / М. Диба, І.

Краснова, А. Стрижак // Вісник Національного банку України. - № 1. - 2014. - С. 22-29.

23. Діяльність банків у забезпечення сталого розвитку фінансового ринку України [Текст] : монографія / За ред. В. В. Коваленко. – Одеса: Видавництво «Атлант». - 2014. – 278 с.

24. Дмитрієва О. А. Оптимізація депозитної діяльності комерційного банку [Текст] / О. А. Дмитрієва // Фінанси України. – 2007. – № 5. – С. 138-145.

25. Долан Эдвин Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Э. Дж.Долан, К. Д. Кэмпбелл, Дж. Р. Кэмпбелл; [пер. с англ. В. В. Лукашевича и др.; под общ. ред. В. В. Лукашевича]. - М. : АНК и др., 1996. – 446с.

26. Дорошенко І. В. Глобальна світова фінансова криза та її вплив на розвиток економіки України [Електронний ресурс] / І. В. Дорошенко. - Режим доступу: nbuv.gov.ua/e-journals/Doroshenko_308.htm.

27. Економічна енциклопедія [Текст] : у трьох томах. Т.2 / ред. кол.: С. В. Мочерний (відп.ред.) та ін. - К.: Видавничий центр “Академія”, 2001. – 848 с.

28. Економічна енциклопедія [Текст] : у трьох томах. Т.3 / ред. кол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. - К.: Видавничий центр «Академія», 2002. - 952 с.

29. Економічний словник: банківська справа, фондовий ринок / Л. М. Алексеєнко, В. М. Олексієнко, А. І. Юркевич - К.: Видавничий дім «Максимум», 2000. - 592 с.

30. Еш С. М. Фінансовий ринок. [Текст] : Навч. посіб. 2-ге вид. / С. М. Еш. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 528 с.

31. Еш С. М. Формування фінансового посередництва на ринку фінансових послуг [Текст] / С. М. Еш // Вісник Одеського національного університету. Економіка. - 2013. - Т. 18, Вип. 2 (1). - С. 226-230. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2013_18_2%281%29__53.

32. Єгоричева С. Б. Банківські інновації [Текст] : навч. посіб. / С. Б. Єгоричева. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 206 с.

33. Звіт про фінансову стабільність. Національний банк України. Випуск 4. Грудень 2017. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bank.gov.ua/docscatalog/documentid=50604896>.

34. Зінченко О. А., Морозенко А. А. Теоретичні аспекти фінансового управління пасивами банку / О. А. Зінченко, А. А. Морозенко // Інноваційна економіка - № 6. - 2013. - С. 256-257.

35. Івасів Б.С. Гроші та кредит [Текст] : підручник / Б. С. Івасів. [Вид. 3-тє, змін. і доп.]. – Тернопіль : Карт-бланш, 2008. – 528 с.

36. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: постанова Правління НБУ : затверджена 28.08.2001 р. № 368 / Національний банк України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до постанови : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0841-01>.

37. Ісхакова О. М. Аналіз ринку фінансових послуг України [Текст] / О. М. Ісхакова// Ефективна економіка. – 2016. – № 5. - Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4999>.

38. Капіталізація економіки України / За ред. акад. НАН України В.М.Тейця, д-ра екон. наук А.А.Гриценка. — К.: Інститут економіки та прогнозування, 2007. - 220 с.

39. Коваленко В. В. Проблеми капіталізації та оцінювання достатності капіталу банку [Текст] / В. В. Коваленко, О. В. Крухмаль, Ж. І. Торяник // Актуальні проблеми економіки. - 2011. - № 8. - С. 276-287.

40. Коваленко Ю. М. Фінансовий ринок і ринок фінансових послуг: сутність, сегменти, суб'єкти [Текст] / Ю. М. Коваленко // Фінанси України. - 2013. - № 1. - С. 101-112. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2013_1_10.

41. Комплексна Програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року від 18.06.2015 р. № 391 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15>.

42. Кондрат І. Ю. Актуальні проблеми інтеграції фінансового ринку України у світовий ринок [Текст] / І. Ю. Кондрат, Ю. Р. Сокіл // Вісник

Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку : збірник наукових праць. – 2015. – № 835. – С. 281–289.

43. Коновалова С. О. Специфіка кредитно-грошової політики в умовах світової фінансової кризи [Текст] / С. О. Коновалова // Інвестиції практика та досвід. - 2009. - № 8 - С. 14-23.

44. Коренєва О., Кузнiченко Я. Стан капiталiзацiї банкiвської системи України та оцiнка можливостей покриття банкiвських ризикiв капiталом [Текст] / О. Коренєва, Я. Кузнiченко // Вiсник Нацiонального банку України. – 2013. - № 10. – С. 43-50.

45. Корецька Н. І. Концентрація банкiвського сектору України / Н. І. Корецька // Зб. наук. пр. «Економiчні науки». – Серiя «Облiк i фiнанси». - Випуск 10 (37). - Ч. 5. - Луцьк: ЛНТУ, 2013. - 144 с. - С. 74-79.

46. Корецька Н. Процес концентрацiї ринку банкiвських послуг України: оцiнка та стратегiя позицiонування [Текст] / Н. Корецька // Економiчний форум. – 2014. - № 1. – С. 74-83.

47. Корнєєв Ю. В. Дiяльнiсть ринку банкiвських послуг в Україні з урахуванням зарубiжного досвiду [Текст] / Ю. В. Корнєєв // Юридичний вiсник «Повiтряне i космiчне право». – 2017. – Том 3 (№ 44). – С. 124–129.

48. Ксьондз С. М. Роль фiнансового посередництва на ринку фiнансових послуг України [Текст] / С. М. Ксьондз // Науковi записки Нацiонального унiверситету "Острозька академiя". Серiя : Економiка. - 2013. - Вип. 24. - С. 224-229. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2013_24_44.

49. Лаврушин О. И. Банковское дело: современная система кредитования [Текст] : монография / О. И. Лаврушин. - М.: КНОРУС, 2009. – 139 с.

50. Литвинюк О. В. Необхiднiсть формування сучасного механiзму управлiння активами та пасивами банкiвських установ / О. В. Литвинюк // Вiсник Одеського нацiонального унiверситету. Економiка. - 2013. - Т. 18, Вип. 1 (1). - С. 226 - 229.

51. Любунь О.С. Фінансовий менеджмент у банку [Текст] : навч. посібник / О. С. Любунь, В. І. Грушко - К.: Видавничий дім "Слова", 2004. – 296 с.
52. Мамаева Д. С. Об анализе активов коммерческих банков [Текст] / Д. С. Маммаева // Деньги и кредит. - 2011. - № 4. - С. 41-44.
53. Маршалл Дж. Ф., Бансал Випул К. Финансовая инженерия. Полное руководство по финансовим нововведениям. - М. : ИНФРА. - М, 1998. - 784 с.
54. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/fund/analytics1>.
55. Національне рейтингове агенство Рюрік. Аналітичний огляд. Банківська система України [Електронний ресурс]. – 05.09.2018. – Режим доступу: <http://rurik.com.ua/our-research/branch-reviews/1187>.
56. Національне рейтингове агенство Рюрік. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://rurik.com.ua/>.
57. Науменкова С. В. Ринок фінансових послуг [Текст] : навч. посіб. / С. В. Науменкова, С. В. Міщенко. – К. : Знання. - 2010. – 532 с.
58. Науменкова С. В. Система регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн [Текст] : навч. посіб. / С. В. Науменкова, В. І. Міщенко. – К. : УБС НБУ. – 2010. - 170 с.
59. Нікітін А.В. Маркетинг у банку [Текст] : Підручник. - К.: КНЕУ, 2006. - 432 с.
60. Огляд банківського сектору. Національний банк України. Випуск 4. Квітень 2018. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bank.gov.ua/docscatalog/documentid=53734970>.
61. Основні показники діяльності банків України на 1 квітня 2018 року [Текст] // Вісник Національного банку України, 2018. - № 4. – С. 15.
62. Остролуцький М., Мельник Т. Концентрація банківського сектору: оцінка та аналіз / М. Остролуцький, Т. Мельник // Вісник Національного банку України. - № 5. - 2012. - С. 35-39.
63. Офіційний сайт Антимонопольного комітету України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/>.

64. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/>.

65. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/>.

66. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

67. Офіційний сайт Незалежної асоціації банків України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nabu.com.ua>.

68. Пернарівський О. Аналіз та оцінка ризику ліквідності банку [Текст] / О. Пернарівський // Вісник Національного банку України. - 2006. - № 10. - С.26-30.

69. Показники банківської системи України. Національний банк України. Офіційне Інтернет-представництво. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593.

70. Полищук А. И. Коммерческие банки: новые услуги и инновационные технологии коммуникации [Текст] / А. И. Полищук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.i-free.com/industry/articles/572.

71. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, затверджене постановою Правління НБУ від 30.06.2016 р. № 351. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>.

72. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку [підручник] / Л. О. Примостка. - [2-ге вид., доп. і перероб.]. - К. : КНЕУ, 2004. - 468 с.

73. Про банки і банківську діяльність : закон України : прийнятий 07.12.2000 р. № 2121-III [Текст] / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 5-6. – С. 30.

74. Про заставу : закон України : прийнятий 02.10.1992 р. № 2654-XII [Текст] / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - № 47. – С. 642.

75. Про іпотеку : закон України : прийнятий 05.06.2003 р. № 898-ІУ [Текст] / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 38. – С. 313.

76. Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати : закон України : прийнятий від 19.06.2003 р. № 979-ІУ [Текст] / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. - № 1. – С. 1.

77. Про Національний банк України : закон України : прийнятий 20.05.1999 р. № 679-ХІУ [Текст] / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. - № 29. – С. 238.

78. Про страхування : закон України : прийнятий 07.03.1996 р. № 85/96-ВР [Текст] / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 18. – С. 78.

79. Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг: закон України : прийнятий 12.07.2001 р. № 2664-III [Текст] / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 34. – С. 324.

80. Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: закон України : прийнятий 20.09.2001 р. № 2740-III [Текст] / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 39. – С. 35.

81. Про цінні папери та фондовий ринок [Електронний ресурс]. - Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3480-15/>.

82. Публічний звіт про діяльність національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг за 2017 рік [Електронний ресурс]. – 18.05.2018. – Режим доступу: https://www.nfp.gov.ua/files/ZVIT2017/%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2_2017.pdf.

83. Роуз Питер С. Банковский менеджмент [Текст] / П. С. Роуз пер.с англ. М. В. Белова. – [2-го изд]. - М. : Дело Лтд, 1995. – 768 с.

84. Ринок банківських послуг в умовах структурного реформування економіки України : кол. моногр. / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Б. Л. Луціва. – Тернопіль : ТНЕУ, 2017. – 240 с.

85. Савіна Л. О. Фінансовий аналіз у комерційному банку [Текст] : навч. посібник / Л. О. Савіна. – К.: Кондор, 2009. – 190 с.

86. Савинский С. П. Банки развития Китая [Текст] / С. П. Савинский // Деньги и кредит. – 2007. – № 5. – С. 63-68.

87. Синки Дж. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг [Текст] / Джозеф Синки-мл. ; пер. с англ. А. Левинзон. - М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. – 1018 с.

88. Сич Є. М. Ринок фінансових послуг [Текст] : навч. посіб. / Є. М. Сич, В.П. Ільчук, Н. І. Гавриленко. – К.: ЦУЛ. - 2012. – 428 с.

89. Слобода Л. Напрями вдосконалення роботи банків України з проблемними активами в посткризовий період [Текст] / Л. Слобода, Н. Дунас // Вісник Національного банку України. - 2011. – № 4. – С. 46-51.

90. Снігурська Л. П. Банківські операції і послуги. - К.: МАУП, 2006. - 456с.

91. Суховерхов А. Б. Мобильный эквайринг: реальность и перспективы [Текст] / А. Б. Суховерхов // Методический журнал. Расчеты и операционная работа в коммерческом банке. – № 6. – 2015. – С. 31-38.

92. Ткачук Н. М. Особливості визначення та оцінки достатності банківського капіталу [Текст] / Н.М. Ткачук //Вісник Української академії банківської справи. - 2006. - № 2. - С. 99-105.

93. Указ Президента України «Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку» від 23.11.2011р. № 1063/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011>.

94. Фінансовий менеджмент у банку: підручник / Л.О.Примостка. - 3-є вид., доп. і перероб. - К: КНЕУ, 2012. - 338 с.

95. Хоружий С. Г. Розподіл регуляторних і наглядових функцій на фінансовому ринку: європейський досвід та рекомендації для України

[Електронний ресурс] / С. Г. Хоружий. – К. : ОФЕА. – 2016. – 28 с. – Режим доступу: https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/FEAO_Rozpodil_funktsiy_na_finryнку.pdf.

96. Хохлов М. Риск-менеджмент: национальные особенности [Текст] / М. Хохлов // Банковский менеджмент. - 2006. - № 1. - С. 22-31.

97. Цивільний кодекс України: закон України : прийнятий 16.01.2003 р. № 435-ІУ [Текст] / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради. – 2003. - № 40-44. – С. 356.

98. Чопляк І.А. Аналіз взаємодії банківського та страхового сегментів на ринку фінансових послуг України [Текст] / І. А. Чопляк // Економіка та суспільство. – 2017. – Випуск 9. – С. 1084-1091.

99. Basel Committee on Banking Supervision. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking system. - Bank for International Settlements, December 2010 (rev. June 2011). - Mode of Access: <http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>

100. Basel Committee on Banking Supervision. Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring. - Bank for International Settlements, December 2010. - Mode of Access: <http://www.bis.org/publ/bcbs188.pdf>.

101. Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: A Revised Framework, 2004 // [http:// bis.org/publ/bcbs107.htm](http://bis.org/publ/bcbs107.htm).

102. KPMG The Pulse of Fintech Q2 2016.